

Türkiye’de Sürdürülebilir Kentleşme Politikalarının Merkezî Yönetim Üzerinden Değerlendirilmesi: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Örneği

An Evaluation of Sustainable Urbanization Policies in Türkiye through Central Government: The Case of the Ministry of Environment, Urbanization, and Climate Change

İbrahim Onur BAKIRCIOĞLU¹ , Uğur SADIOĞLU²

Öz

Sosyal bilimlerde pek çok kavram, bilimsel literatürde nispeten yakın geçmişin ürünü olsa da bunların yaşamın içinde yer edinmeye başlaması, oldukça eskiye dayanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma da bu anlamda iyi bir örnektir. Yüzyılları aşan atasözlerinde, özdeyişlerde kendisine yer bulan "doğayı sev, çevreyi koru" olgusu, özellikle Sanayi Devrimi sonrası insanoğlunun ters istikamette ilerlemeye başlaması sonucu, belirli kesimlerce daha yüksek sesle dillendirilmeye başlanmıştır. Ekonomi, toplum ve çevre sacayakları üzerine kurulu sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, kalkınmanın gerekliliğini kabul etmektedir. Öte yandan bu yaklaşım, alınacak kararların orta ve uzun vadede getireceklerinin de hesaba katılmasını ve bugünün ihtiyaçlarının gelecek kuşakların hakkı gözetilerek karşılanmasını savunmaktadır. Başta Birleşmiş Milletler olmak üzere, pek çok uluslararası kuruluşun gündemini meşgul eden iklim değişikliği, çevre kirliliği gibi durumlar, artık önüne geçilmesi elzem bir hal almıştır ve bu noktada devletler, küresel çaptaki kuruluşlar tarafından ulusal çapta projeler üretmeleri ve uygulamaları hususunda teşvik edilmekte, ülkeler vatandaşlarını konu hakkında bilinçlendirmektedir. Bu noktada, Türkiye ve ülke özelindeki kurumlardan T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, incelenmeye değer çalışmalar sunmaktadır. Çevre siyasalarının, kentleşme politikalarının ve iklim değişikliği gibi dünya gündeminin ana maddesi haline gelen bir konunun bakanlık düzeyinde ele alınması ve tek çatı bünyesinde toplanması, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın misyonu ve vizyonunu dikkat çekici bir noktaya taşımaktadır. İlgili bakanlığın kentleşme politikası özelindeki rolünü, sürdürülebilirlik çerçevesinde incelemek ve kentsel dönüşüm konusu ile Sıfır Atık Projesi üzerinde durmak, çalışmanın temel amaçlarıdır. Bu noktada ilgili makaleler, tezler, kitaplar ve internet sayfaları üzerinden literatür taraması gerçekleştirilmiş, Bakanlık tarafından sunulan açık kaynaklar, doküman analizi tekniğiyle sistematik bir şekilde çözümlenmiştir. Çalışmada Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın sürdürülebilirlik temalı çalışmalarının inceleniyor olması ile resmî ve güncel verilere yer verilmesi, çalışmanın özgünlüğünü artıran unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Kentsel Dönüşüm, Sıfır Atık, Sürdürülebilir Kalkınma

ABSTRACT

Although many concepts in social sciences are relatively recent products of scientific literature, their adoption in everyday life often dates much further back. In this regard, sustainable development provides a compelling example. The notion of “love nature and protect the environment,” which has been expressed for centuries in proverbs and aphorisms, began to be voiced more prominently by certain segments of society following the Industrial Revolution, as humanity began to move in the opposite direction. The sustainable development approach, built upon the three pillars of economy, society, and environment, acknowledges the necessity of development. However, it also advocates that decisions should account for medium and long-term consequences and that today’s needs should be met with due consideration for the rights of future generations. Issues such as climate change and environmental pollution, which occupy the agenda

¹ **Corresponding Author:** Öğretim Görevlisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Çiçekdağı Meslek Yüksekokulu, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü, o.bakircioglu@ahievran.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9073-8823

² Profesör Doktor, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, ugursadi@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2454-4163

of numerous international organizations- foremost among them the United Nations- have become urgent challenges that must be addressed. At this juncture, states are encouraged by global institutions to develop and implement national-level projects, while countries are raising public awareness on these issues. In this context, Turkey and, specifically, the Ministry of Environment, Urbanization, and Climate Change present noteworthy examples of such efforts. Addressing environmental policies, urbanization strategies, and the increasingly critical issue of climate change within a single ministry framework elevates the Ministry’s mission and vision to a particularly significant position. This study primarily aims to examine the role of the Ministry in urbanization policies within the framework of sustainability, focusing especially on urban transformation and the “Zero Waste Project.” To this end, a literature review was conducted by consulting relevant articles, theses, books, and websites. Additionally, open-access resources provided by the Ministry have been systematically analyzed using the document analysis technique. By investigating the sustainability-oriented initiatives of the Ministry of Environment, Urbanization and Climate Change and incorporating official and up-to-date data, this study offers original contributions to the literature.

Keywords: Ministry of Environment, Urbanization and Climate Change of the Republic of Türkiye, Urban Transformation, Zero Waste, Sustainable Development

GİRİŞ:

“Biz dünyayı dedelerimizden miras değil, torunlarımızdan ödünç aldık.”

Kızılderili Atasözü

Kişi, uyanır uyanmaz pencereden dışarıya bakar ve havanın durumuna göre o günün nasıl geçeceğine dair kendince çıkarımda bulunur. Bu çıkarım, onun gün içindeki fiziksel hareketliliğini belirleyeceği gibi psikolojisini de derinden etkiler. Bu basit örnek bile, insan ile çevre arasındaki ilişkiyi gözler önüne serer. Nitekim bu ilişki, geçmişten günümüze sürekli biçimde varlık gösterir. Yeryüzüne ayak basan ilk insan ve az önce dünyaya gelen son insan arasındaki en önemli benzerliklerden biri de tam olarak budur: Çevre-insan etkileşimi.

Etkileşim kavramı, içinde bir karşılıklık barındırır. Hâliyle çevre ile insan arasındaki etkileşimden bahsederken de bunu gözden kaçırmamak gerekir. Çevre, insanı etkiler ve insan faaliyetlerinden de ziyadesiyle etkilenir. Yukarıda da bahsedildiği üzere bir birey, güne başlarken yahut bir sonraki gün giyeceklerini belirlerken, geziye çıkarken ve tatil planı yaparken çevresel koşulları göz önüne alır. Yine bir havzayı temizlemeye koyulan bir grup insanın faaliyetleri aracılığıyla veya bacasına filtre takmayan ya da atıklarını dereye döken bir sanayi kuruluşu kanalıyla çevre, olumlu veya olumsuz olarak etkilenir. Esasen tüm bu sayılanlar, etkileşim sözcüğünün somut örnekleri olarak kabul edilebilir.

Keleş tarafından “*kişiyi etkileyen, özdeksel ve tinsel gelişmesini, biçimlenmesini ve yaşamını belirleyen, dirimbilimsel, iklimle ilgili ve toplumsal etkenlerin tümü*” olarak ifade edilen çevre sözcüğü (2021: 38); insan faaliyetlerinin gerçekleştiği haliyle içerisinde sosyal, ekonomik ve kültürel değerler taşıyan dinamik bir kavram olarak karşımıza çıkar (Ciravoğlu, 2006: 7). İnsanoğlu, tarihten bu yana çevreden kendi amaçları doğrultusunda yararlanmayı tercih etmiştir. Tam da bu noktada insanın sınırsız ihtiyaçları ve çevrenin kıt kaynakları çakıştığında zarar gören her daim çevre olmuştur. İnsanların tabiat üzerindeki kudretlerini sınırsız ve tartışmasız görmeye başladıkları günden beridir çevre sözcüğü, ardına sorun ya da kirlilik gibi ifadeler alarak bir tamlama oluşturmaya başlamıştır.

Geçmişten bugüne üstüne koyarak büyüyen bu problemin artık geri döndürülemez noktaya ulaştığı yerin tespiti gerektiğinde, genelde Sanayi Devrimi yıllarına dönüldüğü görülür. Bu yıllarda yaşanan hızlı nüfus artışı, kentleşme oranının önlenemez yükselişi, teknolojinin gelişmesi beraberinde doğal kaynakların yetersiz gelmeye başlamasını ve önü alınamaz bir kirliliği getirir (Keleş ve Hamamcı, 1997: 15-16). 20. yüzyılda, kirlilik sorunu büyüyerek devam eder. Buradaki ana tetikleyicilerden biri, yaşanan bölgesel ve küresel savaşların beraberindeki olumsuzluklardır. Sanayi Devrimi ve savaşlardan bahsetmek, bizi çevre sorunları adına üzerinde durulması gereken bir diğer temel kavram olan ekonomiye götürür. Gerek endüstrileşme ve teknolojinin gelişimiyle kaynaklara ulaşılabilirliğin ve haliyle daha çok üretim adına kaynak kullanımının artışı gerek savaş ekonomisi nedeniyle yeni ağır silahların geliştirilmesi ve bunların insanlığa ve çevreye yadsınamaz zararlar verışı, ekonomi ve çevre kavramlarını da birbirine bağlar (Chichilnsky, 1997: 467). Tüm bunlar atmosferde geri döndürülemez

yaralara yol açar, organizmalara büyük zarar verir, toprağın yapısını bozar, çölleşmeyi artırır, hava ve suda büyük kirliliğe neden olur. Bugün yaşam standartları açısından zengin ve yoksul ülkeler arasında görülen uçurumun ana nedenlerinden biri de yine çevre kirliliğidir (Diesendorf, 1999: 2).

Çevre kirliliğinin artışı, II. Dünya Savaşı'nın son bulmasıyla da noktalanmaz; bu kez de hızlı nüfus artışı, kentleşme ve teknolojinin gelişmesinin yanına küreselleşme kavramı da eklenir ve bu kavram da çevre sorunlarını doğuran nedenler listesindeki yerini alır. Küreselleşme kavramı nasıl ki ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda hudutları ortadan kaldırmışsa, kirlilik anlamında da bir benzeri gerçekleşir ve çevre sorunlarının yükselişi beraberinde gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakma amacı taşıyan çevreci hareketlerin karşı atağına vesile olur. 1960'lı yıllarda ortaya çıkan çevreci kuruluşlar, 1970'li yıllarda uluslararası bir kimlik kazanır (Kozak, 1991: 14; Özmehmet, 2008: 1). Başta *Birleşmiş Milletler* çatısı altında kurulan *Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)*, *Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)*, *Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)*, *Dünya Sağlık Örgütü (WHO)* ve *Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO)* gibi kuruluşlar bu anlamda en öne çıkan örgütlerdir. Yine *Avrupa Birliği (AB)*, *Avrupa Konseyi (Council of Europe)* ve *Avrupa Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD)* de bu noktada sayılması gereken kuruluşlardır. Çevre problemlerinin beraberinde küresel ısınma, iklim değişikliği gibi sorunları da getirdiğini düşünürsek, bahsi geçen kurum ve kuruluşların çalışmalarının gelecek kuşaklar için ne kadar önem taşıdığı yadsınamaz durumdadır.

Çevre sorunlarıyla ilgili çalışmalar yapan örgütlerin odak noktalarından biri de kentlerdir. Dünya nüfusunun çoğunluğunu barındırmasıyla doğal kaynakların bir numaralı tüketicisi konumunda bulunan kentler, çevre sorunlarının hem nedenlerinin aranacağı hem de sonuçlarının okunacağı yerleşim alanları olmakla kalmayıp aynı zamanda bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin de uygulanacağı yerleşim alanlarıdır. Özellikle 1987 tarihli *Our Common Future (Ortak Geleceğimiz)* adlı raporla amaçlanan kentlerin sürdürülemezliğin değil sürdürülebilirliğin birer temsilcisi olmalarıdır (Verdeil, 2014: 32). Bu amaç doğrultusunda da söz konusu raporun 9. bölümü kentlere ayrılır ve ilgili bölümde kentlerin taşıdığı fırsat ve tehditler sıralanarak sürdürülebilir kentler yaratmak adına yerel yönetimlerin güçlü kılınması, vatandaş katılımının artırılması, doğal kaynakların etkin kullanımı ve uluslararası iş birliklerinin önünü açma gibi politika önerileri sıralanır (Report of the World Commission on Environment and Development, 1987: 204-212).

Çalışma başta BM olmak üzere, çevreyi korumayı amaçlayan tüm örgütlerin son yıllarda üzerinde özel olarak durdukları sürdürülebilir kalkınma kavramını inceleyecektir. Kavramın tanımı ve sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel gelişimi açıklanan ilk hususlardır. Yine sürdürülebilir kalkınma kavramının amaçları ile BM'nin belirlediği sürdürülebilir kalkınma ilkeleri bu bölümde kendisine yer bulacaktır.

Yukarıda çevre kirliliğinin temel nedenleri arasında sayılan kentleşme konusu da Türkiye'deki gelişiminin incelenmesi nedeniyle ikinci bölümün araştırma konusudur. Türkiye'de kentleşme politikasının zaman içindeki gelişimine yer verilen bölümde, ayrıca bu süreçte rol alan temel aktörlere de yer verilecektir.

Çalışmanın son bölümünde ise bir önceki bölümde kentleşme politikasının aktörleri arasında sayılan Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na özel olarak değinilecek ve Bakanlığın kentleşme politikalarındaki rolü, sürdürülebilir kalkınma kavramı çerçevesinde ve kentsel dönüşüm ile sıfır atık uygulamaları özelinde incelenecek olup çalışma, sonuç ve değerlendirme kısmıyla son bulacaktır.

1. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

Nüfusun son yüzyılda dörde katlanması, günümüz teknolojilerinin doğaya verilen zararı yaklaşık bin kat artırması, bireysel ve toplumsal kararların uzun vadeli etkileri düşünülmeden, anlık hevesler uğruna alınması, insan-çevre dengesinin şaşmasına neden olmuştur (Sağır, 2020: 79). İnsanoğlu, iki yüz yılı aşkın bir süredir teknolojik anlamda akıl almaz bir ilerleme sağlasa da bu başarı tablosunun ne kadar devam edeceği tartışmalıdır. Bilhassa bu durumu sürdürülemez olarak görmek, beraberinde yeni bir kavramın ortaya çıkmasına sebep olur: Sürdürülebilir kalkınma (Diesendorf, 1999: 1).

Latince “*subtenir*” sözcüğünden gelen ve “*korumak, desteklemek*” şeklinde tanımlanan sürdürülebilirlik kavramı; günümüz insanların birbirlerine, çevreye ve gelecek nesillere karşı sorumlu olduğunu ifade eder. Sürdürülebilirlik; ekonomi, çevre ve toplum kavramları çerçevesinde şekillenir ve yaşam kalitesi, üretim toplumu, toplumsal sorumluluk, global dayanışma, çevre yönetimi gibi hususları ön plana çıkarır (Özmehmet, 2008: 3; Baker, 2016: 9). Ekonomik yönden güçlü ülke toplumlarının, eğitime özel önem verdikleri ve eğitim düzeyi yükselen toplumların ise çevre konusunda daha bilinçli hale geldikleri düşünülürse, bu üç kavramın sürdürülebilirlik için sacayağı görevi gördüğü tespiti rahatlıkla yapılabilir (Yıldız, 2023: 63).

Kalkınma sözcüğü ise Güncel Türkçe Sözlük’te master eki almış haliyle “*durumunu düzeltmek, aşamalı bir biçimde gelişmek, ilerlemek*” şeklinde tanımlanır (Türk Dil Kurumu, 2025). Sosyal ve ekonomik anlamda bir dönüşümü ifade eden kalkınma kavramı içerisinde; üretimsel, teknolojik, beşerî, çevresel, demokratik, özgürlükçü ve istihdama yönelik boyutlar taşır. Yine söz konusu kavram, günlük dilde her ne kadar büyüme sözcüğüyle eş anlamlı olarak kullanılsa da bu yanlış bir kullanımdır. Kalkınma, üretim odaklı nicel bir kavram olan büyümenin getirilerini içerisinde barındırmakla beraber modernleşme, endüstrileşme, gelişme, ilerleme gibi unsurları da bünyesinde bulundurur (Eğilmez, 2012).

Yukarıda tanımları yapılan sürdürülebilirlik ve kalkınma kavramlarının bir araya getirilmesiyle oluşan sürdürülebilir kalkınma ifadesi; ekonomik, toplumsal ve çevresel ögeler içerir. Özünde bugünün ihtiyaçlarını, yarını düşünerek karşılamak olarak nitelendirebileceğimiz kavram, uzun vadeli düşünmeyi ve böylece kuşaklar boyu adaleti sağlamayı amaçlar. Sağlıklı çevre, adil toplum, güçlü ekonomi, sürdürülebilir kalkınma kavramı altında sayılabilecek önemli ilkelerdir (Diesendorf, 1999: 3). Bu ilkeler doğrultusunda ekonomik anlamda, kıt kaynakların sınırsız ihtiyaçlar doğrultusunda hem ihtiyaçlar hem kaynaklar düşünülerek en verimli şekilde kullanılmasını sağlamak, sosyal anlamda, eğitim, sağlık ve bilumum kamu hizmetlerinden toplumun her kesiminin eşitlik ve adalet çerçevesinde uygun biçimde yararlanmasının önünü açmak ve çevresel anlamda ise ekonomik büyümeyi, çevreyi göz ardı etmeden ve ekosisteme zarar vermeden optimal düzeye taşımak hedeflenir. Yinelemek gerekirse sürdürülebilir kalkınma elbette ki bugünün ihtiyaçlarını en uygun şekilde karşılamayı bir amaç olarak görür ama bunu yaparken gelecek nesillerin hakkının da koruyucusu olmayı ister. Bu noktada ihtiyaçların karşılanması adına tüketmeden kullanmak yöntemi öne çıkar (Türkiye Belediyeler Birliği, 2017: 9; Bakırcıoğlu ve Öktem, 2024: 79).

Başarılı bir sürdürülebilir kalkınma politikası; uygulandığı bölge bazında stratejik vizyon geliştirmeyi, yerel, bölgesel ve ulusal talepleri göz ardı etmemeyi, değişen şartlarla başa çıkabilmeyi, yerel katılımcıların görüşlerini önemseyerek demokratik bir yol izlemeyi ve yaptıklarıyla yetinmeyip sürekli bir gözlem ve denetim mekanizmasını yürürlüğe koymayı bilir. Tüm bunlar bugünün ve yarının yaşam kalitesinin yükselmesini de kendiliğinden sağlar. Sürdürülebilir kalkınmanın gelişim süreci de zaten bu hedef doğrultusunda gerçekleşir.

1.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi

Tüm hedefleriyle beraber esasen bugünün ve yarının yaşamını daha konforlu, kaliteli kılmaya çalışan sürdürülebilir kalkınma kavramı, kutsal öğretilerle ve farklı topraklardaki atasözleriyle yüzyıllardan beridir hayatımızın içinde olsa da bilimsel geçmişi bakımından bizi çok da uzağa götürmemektedir. Bu noktada sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel gelişimini incelemek faydalı olacaktır.

Dünya, 1970’lere yaklaşırken birkaç yıldır çevre koruma adına yükselen seslerin örgütlenişine sahne olur. İtalyan iktisatçı A. Peccei öncülüğünde bilim insanı, sanayici ve aydınlardan oluşan otuz isim, bir araya gelerek 1968 yılında Roma Kulübü’nü kurar. Kulüp, ilk olarak dünyadaki nüfus artışının, gıda üretiminin, kaynak tüketiminin ve çevre kirliliğinin ne durumda olduğunu tespit edebilmek adına, yürütücüsünün *Massachusetts Institute of Technology (MIT)* olduğu bir çalışma talebinde bulunur. Nitekim çalışma sonrası hazırlanan ve “*Limits of Growth*” (*Büyümenin Sınırları*) adını taşıyan ve oldukça karamsar bir havada kaleme alınan rapor; araştırılan hususlarda faaliyetlerin o günkü şartlarla devam edilmesi halinde, dünyanın yaklaşık yüz elli yıl içinde yaşanabilirliğini yitireceğini belirtir ve mevcut

büyüme anlayışının çevreye verdiği zarar açısından mutlaka gözden geçirilmesi, hatta büyümenin sıfıra indirilmesi gerektiğini önerir (Nemli, 1998: 287-288; Keleş, 2023: 25).

5 Haziran 1972 günü İsveç'in başkenti Stockholm'de aralarında Türkiye'nin de olduğu 113 ülkenin katılımıyla toplanan BM Konferansı, çevre sorunlarına uluslararası boyutta dikkat çeken yeni durak olur. Konferans sonunda hazırlanan bildirmede, insan-çevre ilişkisi ve insanın bu ilişkide genelde zarar veren taraf olduğu tespitiyle ekonomik koşulların ve yaşam şartlarının çevre göz ardı edilmeden iyileştirilmeye çalışılması ve çevre ile uluslararası örgütlerin ve hukukun beraber ele alınmasına dair tavsiyeler dikkat çeker. Bildirmede her ne kadar sürdürülebilirlik kavramı direkt olarak kullanılsa da tek bir dünyamız olduğu ve onun korunması gerekliliğine vurgu yapılması, kavrama dolaylı da olsa yönelmeye başlandığının kanıtı niteliğindedir. *BM Stockholm Konferansı*, yarattığı etkiyle sonrasında gelecek olan ulusal, bölgesel, küresel çaplı pek çok çevre temalı toplantının da önünü açar. Bu konferansın yirminci yılı dolayısıyla 3-14 Haziran 1992 tarihlerinde bu kez Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde *BM Çevre ve Kalkınma Konferansı 92 (UNCED 92)* düzenlenmesi, bu anlamda iyi bir örnektir (Hamamcı, 2016: 450-451).

Çevrenin korunmasını önceleyen kuruluşların, toplantıların, konferansların ve türlü etkinliklerin sayısı o yıllarda hızla artsa da sürdürülebilir kalkınma kavramı üzerine eğilen ilk rapor, 1987 yılında *Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WECD)* tarafından hazırlanır. *Our Common Future (Ortak Geleceğimiz)* adını taşıyan rapor, sürdürülebilir kalkınma açısından bir milat özelliği taşır. Hazırlanan rapor, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun o dönemki başkanı olan Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland'ın soyadıyla da bilinir ve literatürde *Brundtland Raporu* kullanımına da sıklıkla rastlanır (Baker, 2016: 23). *Ortak Geleceğimiz* metninin temel kaygısı, çevre-kalkınma ikileminde kalındığı takdirde, devletlerin sürekli biçimde çevreyi feda etmesi ve böylece gelecek kuşakları riske sokması şeklinde ifade edilebilir. Bu anlamda teknolojinin gelişmesi ve ekonominin büyümesi desteklenmekle beraber, ekosistemi yoran insan hareketlerinin kısıtlanması ve böylece yakalanan gelişme ve büyüme grafiğinin sürdürülebilir kılınması gerektiği üzerinde durulur. Zaten bahsi geçen metinde, sürdürülebilirlik kavramı, "*çeşitlilik, üretkenlik ve gelişmenin devamlılığıyla beraber daimiliğini de sağlamak*" şeklinde tanımlanır. Tanımdan da çıkarılacağı üzere süreklilik ve kalkınma arasında bir denge kurulmaya çalışılır (Keleş, 1997: 156; Göçoğlu ve Öktem, 2017: 90; Yıldız, 2020: 130).

Burada üzerinde durmak istediğimiz son iki çevre toplantısı, isimlerinden de anlaşılacağı üzere sürdürülebilirlik kavramını önceleyen ve onun çerçevesini belirleyen çalışmalar niteliğindedir. 2002 yılında gerçekleşen *Johannesburg Dünya Sürdürülebilirlik Kalkınma Zirvesi*; yoksulluğun son bulması, üretim ve tüketim süreçlerinin sürdürülebilirlik kapsamında tekrar değerlendirilmesi, sosyoekonomik kalkınma hedeflerinin doğal kaynakların geleceği düşünülerek konulması ve küreselleşen dünyada sürdürülebilir mekânların oluşturulmasına önem verilmesi üzerinde durur. 20-22 Haziran 2022 tarihleri arasında Rio'da gerçekleşen *BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı* da sürdürülebilirlik-çevre-ekonomi dengesi üzerinde durduğu *İsteğimiz Gelecek* adlı raporunu, konferans sonunda kamuoyuna sunar (Yıldız, 2020: 130).

Dünyada çevreci politikaların ve özel olarak sürdürülebilir kalkınma politikalarının seyri yukarıda bahsedildiği biçimde ilerlerken, Türkiye'de de süreç, birkaç yıl gecikmeyle benzer şekilde ilerleme gösterir. Nasıl ki çevreci politikalar dünyada 1960'lı yılların sonunda popülerite yakalamışsa bu durum Türkiye için 1970'lerin başında izlenebilmektedir. 1973 yılında kurulan *Çevre Sorunları Koordinasyon Kurulu*, Türkiye'de çevreyle doğrudan alakalı ilk bağımsız yapılanma olarak karşımıza çıkar. 1978 yılında bir sivil toplum kuruluşu olarak *Türkiye Çevre Sorunları Vakfı*, akabinde ise bir kamu kurumu olarak *Başbakanlık Çevre Örgütü* kurulur, örgüt kısa süre sonra müsteşarlık düzeyinde faaliyet göstermeye başlar. 1983 yılında çıkarılan 2872 Sayılı Çevre Yasası ve yine 1989 yılında ise çevre sorunlarıyla doğrudan ilgilenmek üzere Başbakanlığa bağlı olarak kurulan *Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı* da Türkiye'de çevre konusunda atılan önemli adımlar olarak sayılabilir (Kozak, 1991: 17; Keleş, 2023: 27).

Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma özelinde atılan adımlar incelendiğinde ise ilk olarak 1992 yılındaki Rio Zirvesi'nden sonra yürürlüğe giren 7. Kalkınma Planı'nın bu çerçevede tasarlandığı olgusu üzerinde

durulabilir. Yine Avrupa Birliği’ne uyum süreci doğrultusunda yapılan düzenlemeler ve uluslararası çevre konferansları sonucunda hazırlanan raporlar da Türkiye’nin sürdürülebilirlik rotasını çizer (Özmehmet, 2008: 18-19; T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 9). Tüm bunların yanında özellikle son yıllarda Türkiye’nin ve diğer dünya ülkelerinin sürdürülebilir kalkınmadaki yönünü, Birleşmiş Milletler’in benimsediği amaçlar belirler. Bu noktada ilgili amaçların incelenmesi önem taşır.

1.2. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Ekonomi, toplum ve çevre odaklı bir yaklaşım sunan sürdürülebilir kalkınma anlayışı, bilimsel anlamda nispeten yeni bir alan olsa da ve adı yeni kalsa da hedefledikleriyle geçmişten günümüze hayatımızın içinde var olagelmıştır. Hayatın bu denli içinden olan ve aynı zamanda bilimsel literatürde bir özgül ağırlığa sahip bulunan sürdürülebilir kalkınma kavramının amaçlarını, net biçimde ortaya koymak yararlı olacaktır.

Sürdürülebilir kalkınma amaçları ortaya koyulurken uğrayacağımız ilk durak onun bir nevi selefi olarak sayabileceğimiz *Binyıl Kalkınma Hedefleri*’dir. *Binyıl Kalkınma Hedefleri*, Eylül 2000’de BM Genel Kurulu’nda kabul edilen ve 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi hedeflenen planlar topluluğudur. Hedefler arasında dünya üzerindeki açlık ve yoksulluğun son bulması özel olarak ön plana çıkarılsa da temel su ihtiyacının giderilmesi, tüm öğrencilerin temel eğitim hakkına kavuşturulması, cinsiyet eşitsizliğinin başta eğitim olmak üzere tüm alanlarda kaldırılması, anne ve çocuk ölümlerinin olabildiğince azaltılması, HIV/AIDS, sıtma gibi hastalıkların yayılma hızının kesilmesi, uluslararası sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin ülke politikalarına entegre edilmesi, gecekonduarda (*slum*) yaşayan insanların yaşam şartlarının iyileştirilmesi, yönetişimi güçlendirmek, ülkelerin borç problemlerine çare bulmak ve özel gereksinimleriyle ilgilenmek, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere, tüm bölgelerde gençler için verimli iş sahaları oluşturmak, ülkelerin önemli ilaçlara erişimini artırmak ve bilgi iletişim teknolojilerini desteklemek de üzerinde önemle durulan meselelerdir (Eşkinat, 2016: 267-272).

2015 yılına gelindiğinde *Binyıl Kalkınma Hedefleri*’nde genel itibarıyla kısmi bir başarı yakalandığı görülür, ancak ulaşılan hedeflenenin oldukça gerisinde kalır. Bu noktada *Binyıl Kalkınma Hedefleri*’nin bıraktığı yerden devam etmek üzere, devreye Eylül 2015’te gerçekleşen *BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi*’nde hazırlanan *Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi* belgesindeki hedefler girer. “*No One Left Behind*” (*Kimseyi Geride Bırakmadan*) mottosuyla hareket eden ve bu doğrultuda 17 amaç sunan 2030 Gündemi, yasal olarak bağlayıcı olmamakla beraber, ülkeleri belirlenen amaçlar doğrultusunda teşvik edici bir yol izler. Belirlenen amaçlar Tablo 1’de sıralanmıştır:

Tablo 1: BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Amaçların Açıklaması ve Hedefler

Amaç	Açıklama	Hedef
Yoksulluk Yok	1990-2015 yılları arasında dünya üzerinde temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak derecede yaşayan insanların sayısı, yarıdan fazla azalsa da yoksulluğun her biçimi hâlâ ortadan kaldırılması gereken bir sorun olarak karşımızdadır.	Aşırı yoksulluğun tamamen ortadan kaldırılması, yoksulluk seviyesinin ise %50 oranında azaltılması. Kırılgan grupların (çocuklar, işsizler, yaşlılar, engelliler, hamileler, yeni doğanlar) çevresel, ekonomik ve sosyal tehditler karşısında güçlü kılınması. Sağlanacak teknolojik, ekonomik ve hukuksal desteklerle başta kadınlar olmak üzere tüm insanların mülkiyet ve diğer temel haklara erişiminin kolaylaştırılması.
Sıfır Açlık	Yetersiz beslenen insanların sayısı, geçtiğimiz yirmi yılda keskin biçimde azalsa da açlık ve yetersiz beslenme birçok ülkede kalkınmaya ket vurmaya devam etmektedir.	Tüm insanların güvenilir ve besleyici gıdaya erişiminin önünün açılmasıyla yetersiz beslenmenin ortadan kaldırılması. Üreticilerin finansal ve teknolojik açıdan

		desteklenmesiyle beraber sürdürülebilir tarımın ve gıda piyasalarında istikrarın sağlanması.
<i>Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam</i>	Son yıllarda ortalama yaşam süresi artmış, anne ve çocuk ölümleri azalmıştır. Yine HIV/AIDS, sıtma gibi hastalıklardan kaynaklı ölüm oranında da büyük bir düşüş gözlenmiştir. Ancak ortalama yaşam süresi en uzun ve en kısa olan ülkeler arasında 31 yıllık bir fark bulunması, sağlık hizmetlerinin pek de adil dağılmadığını bize göstermektedir. Sürdürülebilir kalkınma, her alanda olduğu gibi sağlık hizmetleri açısından da adil dağılımı hedeflemektedir.	Anne ölümlerinin azaltılması ve 5 yaş altı önlenebilir ölümlerin son bulması. Sağlık alanında yapılacak yatırımlarla bulaşıcı hastalıklarla mücadele, bulaşıcı olmayan hastalıklardan kaynaklı ölümlerin azaltılması, ruh sağlığının desteklenmesi, madde bağımlılığının tedavisi, trafik kazalarından kaynaklı yaralanma ve ölümlerin azaltılması, tehlikeli kimyasallardan kaynaklı yaralanma ve ölümlerin azaltılması, sağlıklı üreme ve doğru aile planlaması, küresel riskler için erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ve evrensel sağlık güvencesine ulaşılması başlıklarında önemli ve somut adımlar atmak.
<i>Nitelikli Eğitim</i>	2000 yılından bu yana okula gitmeyen çocukların oranı dünya çapında yarı yarıya azalsa ve okuryazarlık oranı dramatik biçimde artsa da herkes için kapsayıcı ve kaliteli eğitim anlayışı, 2030 yılına kadar tüm çocukların ilk ve orta öğrenimlerini ücretsiz biçimde tamamlamalarını amaçlamaktadır.	Herkes için okul öncesi eğitime erişim, ücretsiz ilköğretim ve ortaokul eğitimi, yükseköğretime erişimde fırsat eşitliği, nitelikli eğitimle beraber nitelikli insan sayısının artırılması. Her açıdan güvenli okulların inşası, öğrencilere farklı burs imkânlarının sunulması, öğretmen arzının artırılması.
<i>Cinsiyet Eşitliği</i>	Dünya, toplumsal cinsiyet eşitliği anlamında yirmi yıl önceye göre çok daha iyi bir yerde olsa da bu eşitlik, tüm dünya ülkelerinde henüz sağlanamamıştır. Pek çok ülkede kadın ve erkek arasındaki toplumsal uçurum devam etmektedir. Amaç, toplumsal eşitliği farklı coğrafyalara taşımaktır.	Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet, istismar, zorla evlendirme, sünnet gibi uygulamaların önüne geçilmesi. Sağlanacak ekonomik, sosyal, teknolojik, hukuksal desteklerle kadınlar ve kız çocuklarının hayatın her alanında desteklenmesi.
<i>Temiz ve Erişilebilir Su</i>	Bugün su kıtlığı, insanlığın %40'ından fazlasını bir şekilde etkiliyor ve 2050 yılına gelindiğinde her dört kişiden birinin sürekli su sıkıntısı çekeceği öngörülüyor. Sürdürülebilir kalkınma; 2030 yılına kadar herkes için güvenli, hijyenik, uygun fiyatlı su sağlayacak altyapıyı kurmayı hedefliyor.	Sanitasyon ve hijyene erişimin sağlanmasıyla güvenli ve temiz içme suyuna erişimin önünün açılması. Su ekosisteminin korunması ve atık su yönetiminin iyileştirilmesi.
<i>Uygun Fiyatlı Temiz Enerji</i>	2000-2018 yılları arasında dünya üzerinde elektriğe erişim oranı %12 artış göstererek %90 seviyesine ulaştı. Ancak nüfusun artışıyla beraber uygun fiyatlı enerjiye duyulan ihtiyaç da artmaktadır. Bu noktada güneş, rüzgâr, termal gibi kaynaklara yönelmek enerji verimliliğini artırmayı ve herkes için enerji sağlamayı kolaylaştırıcı bir etken olacaktır.	Enerji verimliliğinin iki katına çıkarılarak yenilenebilir enerjinin, toplam enerji üretimi ve tüketimi içerisindeki payının artırılması. Temiz enerji yatırımları ve enerji hizmetlerinin iyileştirilmesi neticesinde herkesin modern enerjiye ulaşımının kolaylaştırılması.
<i>İstikrarlı ve Adil Ekonomik Büyüme</i>	Son 25 yılda küresel ekonominin toparlanma sürecinde olduğunu görsek de son yıllarda büyümenin yavaşladığı ve eşitsizliklerin arttığı da bilinen bir gerçektir. Sürdürülebilir kalkınma; daha teknolojik, daha üretken, daha etkin, daha verimli bir ekonomi modeli çizmekte; kadın-erkek, işçi-işveren ve işgücü olarak bahsedebileceğimiz tüm bireyler arasında adil ve eşit dağılımı amaçlamaktadır.	Üretim ve tüketim süreçlerine getirilen yenilikçi anlayışla sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması. Başta genç odaklı olmak üzere geliştirilen iş stratejileriyle tam istihdam, eşit ücret ve insan onuruna yaraşır iş sahalılarının oluşturulması. Bankacılık, sigortacılık vb. finansal hizmetlere evrensel erişimin sağlanması.

<i>Sanayi, İnovasyon, Altyapı</i>	Altyapıya ve yenilikçi fikirlere yapılan yatırımlar bugünlerde kalkınmanın itici gücü konumundadır. Yine kentliliğin temel yaşam modeli olduğu günümüzde sanayi de ister istemez oldukça önem kazanmıştır. Ancak veriler göstermektedir ki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki bir diğer uçurum da dijital dünyadan ileri gelmektedir. Dört milyar insanın internete erişiminin olmadığı dünyada, sürdürülebilir kalkınma bu anlamda da adil ve eşitlikçi bir yapı oluşturmaya çalışmaktadır.	Teknolojik ve finansal desteklerle alan araştırmasının geliştirilmesi. Böylece sürdürülebilir, dayanıklı, kapsayıcı; sanayi, inovasyon ve altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi.
<i>Eşitsizlikleri Azaltmak</i>	Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi, eşitsizlikler üzerinde pek çok kez durmakla yetinmemiş, konuya ayrı bir başlık dahi açmıştır. Bu başlık altında özellikle son yıllarda başta Orta Doğu olmak üzere tüm bölgelerde artışa geçen gelir eşitsizliği hususuna değinilmiş ve bu problem çözüldüğü takdirde cinsiyet, ırk, etnik köken vb. eşitsizliklerin de son bulacağını öne sürmüştür.	Sosyal, ekonomik, politik, hukuksal her türlü eşitsizliğin çözülmesi. Doğru politikalar neticesinde herkes için her alanda fırsat eşitliğinin sağlanması.
<i>Sürdürülebilir Kentler ve Topluluklar</i>	Bugün, dünya nüfusunun %50’sinden fazlası şehirlerde yaşarken, 2050 yılında bu oranın %65’i geçeceği düşünülmektedir. Kentler; bireylerin hayatında bu denli yer edinmişken toplu taşımaya yatırım yapmak, yeşil alanları artırmak, kent planlamasını katılımcı bir çizgiye taşımak yani sürdürülebilir şehirler yaratmak elzem bir durumdur.	Sürdürülebilir, güvenli, kapsayıcı ve erişilebilir kent, konut ve ulaşım yapısının sağlanması. Güçlü ulusal ve bölgesel kalkınma planlarının hazırlanması. Kültürel ve doğal mirasın korunması.
<i>Sorumlu Tüketim ve Üretim</i>	Üretim ve tüketim metotlarımızı değiştirmek, dünyanın geleceği için kritik bir önem taşımaktadır. Doğal kaynakların verimli kullanımı, geri dönüşüm, atık yönetimi, üretim-dağıtım-tüketim zincirini verimli kılmak, bu anlamda üzerinde durulması gereken hususlar olarak sayılmıştır.	Atık üretiminin önemli ölçüde azaltılması ve sorumlu atık yönetimi. Sürdürülebilir üretim ve tüketim için 10 yıllık çerçeve programın uygulanması.
<i>İklim Eylemi</i>	Sera gazı emisyonu, 1990 sonrası %50’den fazla arttı ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini hissetmeyen ülke kalmadı. Küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi kavramlar eğer harekete geçilmezse, geri dönüşü olmayan sonuçlara yol açabilir.	Başta afetler olmak üzere iklim değişikliği kaynaklı tüm olumsuzlukların önüne geçilebilmesi için bilgi ve kapasitenin geliştirilmesi, politika ve planlar hazırlanması, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nin uygulanması.
<i>Su Altı Yaşam</i>	Deniz, okyanus, kıyı ve tüm su kaynakları ile su altı yaşamının korunması, sürdürülebilir kalkınmanın temel hedefleri arasında görülmektedir.	Deniz kirliliğinin ve aşırı avlanmanın önüne geçilmesi. Kıyı ve deniz alanlarının, su ekosisteminin korunup sürdürülebilir balıkçılığın desteklenmesiyle deniz kaynaklarından elde edilen ekonomik faydanın artırılması.
<i>Karada Yaşam</i>	İnsan yaşamı suya olduğu kadar toprağa da bağlıdır ve doğal yaşam alanları ile biyolojik çeşitliliği korumak adına acil eyleme geçilmelidir.	Yasak avlanmanın engellenmesi ve karasal ekosistemin korunması. Ormansızlaşmanın durdurulması, çölleşmenin önlenmesi. Sürdürülebilir bir yönetim politikası oluşturulması.
<i>Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar</i>	Dünyada bazı bölgeler barış ve refahın tadını çıkarırken bazı bölgeler savaşlar, yoksulluk ve adaletsizlik içinde kaybolmaktadır. Barış, adalet, istikrar, insan hakları ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir sistem sürdürülebilir kalkınmanın olmazsa olmazlarından.	Hukukun üstünlüğü ve adalete eşit erişim. Başta çocuklar olmak üzere herkesin her türlü şiddetten korunması. Yolsuzluk ve rüşvetin önemli ölçüde azaltılarak yönetim temelli etkili, hesap verebilir, şeffaf kurumların geliştirilmesi.

<i>Hedefler için Ortaklık</i>	Teknolojinin gelişmesiyle beraber dünya hiç olmadığı kadar birbirine bağlı bir hal almıştır. Bu noktada ulusal kalkınma planlarını, uluslararası planlarla bütünleşik hale getirmek sürdürülebilir kalkınmanın önündeki engelleri aşmak için önemli bir adım olacaktır.	Başta en az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm dünya ülkeleri için kaynakların seferber edilerek etkili ortaklıkların teşvik edilmesi. İstikrarlı politikaların hazırlanmasıyla küresel çapta sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması.
-------------------------------	---	---

Kaynak: United Nations Development Programme, 2025

İlk bölüm itibarıyla sürdürülebilir kalkınma kavramı tanımlanmış ve sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel gelişimi üzerinde durulup BM tarafından belirlenen amaçlar sıralanmıştır. Görüldüğü üzere *Gündem 2030* raporu; yoksulluğun, açlığın, susuzluğun son bulması; eğitim ve sağlık alanlarına yönelik yatırımların artırılması; eşitlik ve adaletin hayatın her alanına katılması hususları üzerinde özellikle durmuştur. Yine kentleşme kavramının gitgide önem kazanmasıyla beraber sürdürülebilir şehirlerin oluşturulması da belirlenen hedefler arasındadır. Nitekim çalışma, ilerleyen bölümlerde sürdürülebilirlik ile kentleşme kavramları arasındaki bağı inceleyecektir. Ama öncelikle Türkiye’de geçmişten günümüze kentleşme politikaları üzerinde durmak yararlı olacaktır.

2. Türkiye’de Kentleşme Politikası

Kentlerin hikâyesi, insanoğlunun ihtiyaçlarını tek başına karşılayamayacağını anladığı ve bireysel yaşamdan toplumsal hayata yöneldiği yerde başlar. Nüfusun artışı, bilgi birikimi, kültür oluşumu, toplumların ve kentlerin evrimini de beraberinde getirir. Kentler, medeniyetin yapı taşlarıdır ve her dönemin dinamiklerini hem belirler hem içinde barındırır.

Sanayi Devrimi, kentlerin gelişiminde önemli bir basamaktır. Nitekim modern kentlerin başlangıcı olarak çokça bu olay kabul edilir. Yine Sanayi Devrimi’nin beraberinde getirdiği küreselleşme olgusu da sürekli biçimde üzerine koyarak ilerler. Günümüzde endüstrileşme ve küreselleşme, kentlerin yapısına yön veren, çevreyi doğrudan etkileyen iki unsurdur. 1990 yılında dünya üzerinde nüfusu 10 milyonu aşan sadece 10 megakent bulunurken bu sayının 2030 yılında 43’ü bulacağı tahmin edilmektedir. Yine 2015 yılında dünya nüfusunun yarıdan fazlasının kentlerde yaşadığı kayıt altındayken, bu oranın 2050 yılında üçte ikiyi geçeceği düşünülmektedir. Kentlerin bu denli kalabalıklaşması ve haliyle bir merkez halini alması, beraberinde olumsuzluklar doğurduğu gibi olumsuzluklar da getirir. İletişim ve ulaşımın yadsınamaz gelişimi, yerel kalkınmanın önem kazanması, yönetim kavramının güçlenmesi kent hayatında rahatlıkla rastlanabilecek artılarken; trafik, kirlilik, gürültü, çevre problemleri, bulaşıcı hastalıklar ise bu hayatın sıklıkla şahit olduğumuz olumsuz bileşenleridir (Gürsoy ve Sadioğlu, 2022: 47-50). Hele bir de iklim değişikliği olgusundan da en çok etkilenecek bölgelerin kentler ve en çok etkilenecek kesimin kentliler olduğu düşünülürse, bu noktada kentin avantajlarını ön plana çıkaran ve dezavantajlarını mümkün mertebe azaltmaya çalışan sürdürülebilir kent yaklaşımlarının, hayatımızın bir parçası haline gelmesi de oldukça olağan karşılanacaktır (Ağıralan ve Sadioğlu, 2021: 632).

Sürdürülebilir kentler; temel hizmetlerin sağlandığı, sanat ve mimariye özen gösterilen, hemşehrilik ilişkilerini kuvvetlendiren, kaynak verimliliğini önemseyen, ulaşım ve iletişim imkânlarının gelişmiş, istihdam olanaklarının ise adil ve eşit biçimde sunulmuş olduğu bölgelerdir (Akpınar, 2017: 205-206). Nasıl ki yönetimler, herhangi bir işlem ve süreci hayata geçirecekleri vakit, öncesinde plan yapmaktalarsa bu durum sürdürülebilir kentlerin oluşturulmasında da karşımıza çıkar. Genel itibarıyla kent planları; kenti düzenlerken bölgenin sosyal, ekonomik, kültürel yapısını kente yansıtmayı amaçlamakta ve düzenlemelerini bu yönde yapar. Bu anlamda kent plancılığı, bir bilim dalı olduğu kadar sanatla da alakalıdır. Çünkü bir kent planı; içerisinde sadece o kentin fiziksel özelliklerini değil, sosyal ve kültürel yapısını da taşır. Özellikle enerji, ulaşım, gıda ve konut alanında gerekli eylemleri hayata geçirmek ve kentlerde yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek, sürdürülebilir kent yaratmanın temel koşullarıdır. Bu süreçte pek çok aktör rol oynasa da Türkiye özelinde kamu kurumları, sürecin belirleyici yapılarıdır (Özacit, vd., 2017: 31; Türkiye Belediyeler Birliği, 2017: 10). Sürdürülebilir

kent planlamasının yedi temel şarta bağlı olduğu üzerinde durulmalıdır. Bunlar sırasıyla şu şekilde sıralanabilir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2017: 64-65):

- **Vatandaşların rolü:** Sürdürülebilirlik uygulamalarının başarısı, kentlerin en önemli bileşeni olan bireylerin bu alan hakkındaki bilgi düzeyleri ve uygulamalara olan ilgileriyle paralel biçimde ilerler.
- **Uzun vadeli düşünmek ve eyleme geçmek:** İçerisinde güçlü liderlik, doğru iletişim, topyekûn harekete geçme ve uzun vadeli düşünme barındıran eylemler, sürdürülebilir kent planlamasını etkili kılar.
- **Tecritçiliği azaltmak:** Sürdürülebilirlik, kimseyi sistemin dışında bırakmayan bir iş birliğinin sağlanması anlamına da gelir.
- **Katılımı sağlamak:** Sürdürülebilir politikaların doğası, tepeden inme biçimde hayata geçirmeye uygun değildir. Süreç içinde siyasetçiler kadar bürokratların, özel sektörün ve vatandaşın da söz sahibi olması istenir.
- **Bütüncül planlar:** Sürdürülebilirlik tek yönlü çevre çalışmalarından ibaret değildir. Yaklaşım, çevre kadar sosyal ve ekonomik unsurları da içerisinde barındırdığından ilgili planlarda bu unsurlara da yer verilmesi gerekir.
- **Şeffaflık:** Doğru yönetişimin temel öğelerinden olan şeffaflık, sürdürülebilir kent planları için de oldukça önem taşıyan bir unsurdur.
- **Doğru uygulamalara yatırım yapmak:** Farklı zamanlarda farklı coğrafyalarda denenmiş ve başarılı olmuş sürdürülebilirlik uygulamalarının, bu çabaya sahip diğer aktörler tarafından da benimsenmesi ve bu örnek çalışmalara yönelik yatırımların artması, sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda oldukça önemli kabul edilir.

Çalışma, bu noktada Türkiye’de kentleşme politikasının tarihini, Cumhuriyet’in ilk yıllarından bugüne inceleyecek; kentleşme politikası üzerindeki aktörleri listeleyecek ve sürdürülebilirlik kavramının kent planlarına ne zaman girdiğini tespit edecektir.

2.1. Türkiye’de Kentleşme Politikasının Tarihçesi

Keleş tarafından, “*sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, gidiş geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi*” olarak ifade edilen kentler (2021: 81), Cumhuriyet’in ilk yıllarından bugüne önemini istikrarlı biçimde artırarak gelmiştir.

Cumhuriyet’in kuruluşundan 1950 yılına kadar geçen sürede kent kavramının, Türkiye için çok büyük bir anlam ifade etmediği verilerle aşikârdır. 1927’de %24 olarak ölçülen kent nüfusu oranı, 1950’de ancak %25’i görür. Yeni başkent Ankara haricinde kalan kentlerde, kentleşme oranı %5’i geçmemektedir. Kentleşme hareketinin böylesine düşük seviyede seyretmesi, kamu tarafından bir kentleşme politikası geliştirmeye ihtiyaç duyulmamasına neden olur. 1950 sonrası otuz yıllık dilim incelendiğinde ise kentleşmenin, önceki yıllara göre dramatik bir artış gösterdiği olgusuyla karşılaşmaktadır. Mevcut kentlerin nüfus artışı bir yana, pek çok bölge de 1950-1980 dönemi içinde kent sıfatını kazanır. Kentleşme oranı, 1980 yılında %44’e dayanır ve bu dönemin ayırt edici özelliklerinden bir diğeri kent nüfusunun doğal yollardan çok, kırsal bölgelerden yaşanan göçler neticesinde artış göstermesi olur. Tarımda yaşanan makineleşme ile iş gücüne duyulan ihtiyacın azalmış olması kırsal bölgeler için itici neden olmuşken; başta sağlık sektörü olmak üzere pek çok alanda yaşanan gelişim süreci ve yeni iş kollarının ilk olarak kentlerde boy gösteriyor oluşuysa kentler adına çekici faktör olur. Türkiye’nin kentleşme serüveninde, 1980 sonrası dönemde dikkat çeken öğelerden biri, kentleşme oranı artmaya devam etse de kentleşme oranının artış hızının düşüşe geçmiş olmasıdır. Gerek kentlerde özellikle 1970’li yıllarda baş gösteren yetersizlikler ve olumsuzluklar gerek o yıllardaki devlet politikasının nüfus artış hızını düşük tutmaya yönelik olması bu durumun temel nedenleri olsa da kent nüfusu, 2000 yılında 44 milyonu aşar ve oransal olarak %65’i yakalar. 1985-2000 arasında kentleşmeyi etkileyen en önemli üç faktör olarak sanayileşme, turizm ve terör olayları sayılır. Bu üç

faktör de yıllar içinde kırsalın boşalmasına, nüfusun kentlerde toplanmasına neden olur. Bu anlamda sanayileşme ve turizm, kentler adına çekici faktörlerken; terör olayları, kırsal adına itici faktör olur. Günümüzde gelinen noktaya bakıldığında ise Türkiye’de kent nüfusunun 2024 yılı ölçümlerinde %93’ü aştığı görülür (Işık, 2005: 60-66; T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı; 2025; T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı, 2025).

Nüfusun artışı ve kentleşmenin gün geçtikçe ivme kazanması beraberinde belli ihtiyaçları da getirir. Bu ihtiyaç listesinde en göze çarpanlardan biri, kent planlarının zaman içinde artık bir zorunluluk haline gelmesidir. Amaç, bugünün kentlilerinin ihtiyaçlarını en uygun biçimde karşılamak ve bunu yaparken gelecek kuşakların hakkına da sahip çıkmak olarak özetlenebilir. Nitekim bu amaç, bizi yine sürdürülebilirlik kavramına götürür ve sürdürülebilir kentler kavramı burada hayatımıza girer (Özdemir ve Özkaynak, 2023: 272). Kent planlarının hazırlayıcıları artık sürdürülebilirlik kavramı altındaki hususları temel alarak planlar yapar.

Tüm dünyada ve sürekli biçimde devlet, kent alanının üretimi ve dönüşümü konusunda başat aktörlerden biri olma özelliğine sahiptir (Şengül, 2000: 45). Türkiye’de de durum böyle olmakla birlikte kent planlaması ne yerel yönetimlere ne de merkezî hükümet birimlerine tamamen bırakılır. Her iki kanadın da temsilcileri süreç içerisinde aktif rol izler (Özacit, vd., 2017: 32). Genel hatlarıyla kent planlamasının aktörleri ve üstlendikleri roller şu şekilde sıralanabilir:

- Yerel Yönetimler: Türkiye’de yerel yönetim kurumunun temsilcileri olan belediye, köy ve il özel idaresinin ilgili kanunları incelendiğinde üç kurumun da kent planlaması adına belli başlı görevlerle donatıldığı görülür:
 - a. *Belediye*: 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun 14. maddesindeki, “mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla imar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel altyapı; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık, zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat; turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yüksek öğrenim öğrenci yurtları; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar ve yaptırır” ifadesi, belediyelerin kent planlamasındaki görevlerini belirlemiştir. Yine “gerektiğinde sporu teşvik etmek amacıyla gençlere spor malzemesi verir, amatör spor kulüplerine ayni ve nakdî yardım yapar ve gerekli desteği sağlar, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenler, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan öğrencilere, sporculara, teknik yöneticilere ve antrenörlere belediye meclisi kararıyla ödül verebilir” ifadesi de kent planlamasıyla ilişkilendirilebilir (Belediye Kanunu, 2005).
 - b. *Köy*: 442 Sayılı Köy Kanunu’nun 13. maddesinde, “sıtma, sıvrısinek tarafından aşılandığı ve sıvrısinek de su birikintilerinde barındığı ve ürettiği için her şeyden evvel köy sınırı dahilindeki su birikintilerini kurutmak; köye kapalı yoldan su getirmek ve çeşme yapmak, köyün içtiği su kapalı geliyorsa yolunda delik deşik bırakmamak ve mezarlıktan veya süprüntülük ve gübrelikten geçiyorsa yolunu değiştirmek; (...) köyün her evinde üstü kapalı ve kuyulu veya lağımlı bir hela yapmak ve köyün münasip bir yerinde herkes için kuyusu kapalı veya lağımlı bir (hela) yapmak; evlerden dökülecek pis suların kuyu, çeşme, pınar sularına karışmayarak ayrıca akıp gitmesi için üstü kapalı akıntı yapmak; köyde evlerin etrafını ve köyün sokaklarını temiz tutmak; çeşme, kuyu ve pınar başlarında gübre, süprüntü bulundurmamak daima temiz tutmak (...); her köyün bir başından öbür başına çaprazlama iki yol yapmak; (...) köyde bir mescit yapmak; köyde maarif idarelerinin vereceği örneğe göre bir mektep yapmak; köy yollarının ve meydanının etrafına ve köyün içinde ve etrafındaki su kenarlarına ve mezarlıklara ve mezarlık ile köy arasına ağaç dikmek; köy korusunu muhafaza etmek...” şeklinde sıralanan mecburi işler ile 14. maddesinde, “köyün evlerinde ahırları odalarda ayrı bir yere yapmak; ev, ahır, hela duvarlarının iç ve dışları senede bir defa badanalanmak; her köyün bir başından öbür başına kadar olan yolları taş kaldırma ile döşemek; köy mezarlığının köyden ve caddeden uzak bir yerde, suların geldiği tarafta değil, akıp gittiği tarafta olmasına çalışmak ve etrafını duvarla çevirerek içerisine hayvan girmesinin önünü almak ve mezarlığa gübre süprüntü

dökmemek, herkes mezarlarına iyi bakmak; (...) pazar ve çarşı yerleri yapmak; köyün sınırı içinde munasip yerlerde ve tepelerde orman yetiştirmek; köyü, kasaba ve komşu köylere bitiştiren yolların iki kenarına ağaç dikmek ve köy sınırı içindeki yabani ağaçları aşılama...” biçiminde listelenen isteğe bağlı işler yerleşkenin planlamasıyla alakalı ifadelerdir (Köy Kanunu, 1924).

- c. *İl Özel İdaresi*: 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nun 6. maddesindeki, “mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla; (a) Gençlik ve spor, sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini; binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde; (b) İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında; (c) Bisiklet yollarının ve şeritlerinin, bisiklet ve elektrikli skuter park ve şarj istasyonlarının, yaya yollarının ve gürültü bariyerlerinin planlanması, projelendirilmesi, yapımı, bakımı ve onarımıyla ilgili işleri yapmakla görevli ve yetkilidir” ifadeleri; il özel idaresinin kent planlaması adına görevleriyle alakalıdır (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005).
- Merkezî Yönetim Kurumları:
 - a. *Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı*: “Doğal çevreyi korumak, sürdürülebilir şehirler ve yerleşmeler oluşturmak üzere; şehirlerimizin kimliğini canlandıran ve yatay mimariyi esas alan planlama, dönüşüm, güvenli yapılaşma, taşınmaz yönetimi ve konut sektörü ile çevreye yönelik tüm hizmetleri düzenleyici ve denetleyici bir anlayışla yapmak” misyonuyla hareket eden Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, merkezi yönetim organları içinde kent planlamasından sorumlu temel organdır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2025b). Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, bir sonraki bölümde detaylı olarak incelenecektir.
 - b. *Tarım ve Orman Bakanlığı*: Bakanlık; Türkiye’nin bir yandan kalkınmasını gerçekleştirmesini bir yandan da doğal kaynaklarını etkin, verimli ve sürdürülebilir bir şekilde kullanmasını ve gıda güvenliği ve insan sağlığını güvence altına almasını hedefler. Bu anlamda uluslararası anlamda model olacak bir çevre yönetimi oluşturulmaya çalışılır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2025). Ayrıca “ormanların korunması, geliştirilmesi, ıslahı ve bakımı, çölleşme ve erozyonla savaşım, ağaçlandırma ve mera ıslahı konularında politikalar oluşturulması; çevre yönetimi ve gelişimini sağlamak, su kaynaklarını sürdürülebilir kılmak, kamu yararı ve zaruret bulunması halinde ormanlık alanların yapılaşmaya açılmasını değerlendirmek” Tarım ve Orman Bakanlığı’nın kent planlaması alanındaki görevleri olarak ifade edilebilir (Keleş, 2023b: 728-729).
 - c. *Kültür ve Turizm Bakanlığı*: Bakanlık; Türkiye’nin evrensel kültür, sanat ve turizm değerlerini sürdürülebilir kılmak, yaşatmak, tanıtmak; bu anlamda toplumsal bilinç oluşturmak, bilgiye erişimi kolaylaştırmak ve Türkiye’nin dünya turizmindeki payını artırmayı amaçlar (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2025). Ayrıca tarihsel ve kültürel taşınır ve taşınmaz varlıklar ile çevrenin korunması da Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın görevleri arasındadır (Keleş, 2023b: 730).

Görüldüğü üzere Türkiye’nin kentleşme politikası üzerinde hem yerel yönetimlerin hem de merkezî yönetim kurumlarının görev ve yetkisi mevcuttur. Merkezî yönetim örgütleri içerisindeyse özellikle Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı öne çıkar. Bu noktada ilgili bakanlığın sürdürülebilirlik yaklaşımı çerçevesinde kentleşme politikası üzerindeki etkisi özel olarak incelenecektir.

3. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın Sürdürülebilir Kalkınma ve Kentleşme Politikası Özelindeki Rolü

Günümüzde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı adıyla hizmet veren kurum, köklerini 1848 yılında kurulan ve ülkenin yararına olacak bütün işleri görmekle sorumlu tutulan Nafia Nezareti'nden alır. Nafia Nezareti, zaman içinde özellikle yol yapımı alanında ihtisaslaşır ve faaliyetlerini bu alanda yoğunlaştırır. Cumhuriyet'in kuruluşuyla beraber Osmanlı kurumlarının birikimi, Cumhuriyet'in çağdaş anlayışıyla bütünleştirilir. Nitekim Nafia Nezareti de günün şartlarını karşılayacak şekilde 1934 yılında Bayındırlık Bakanlığı'na dönüştürülür ve demiryolları, karayolları, köprüler, limanlar inşa etmek, su işlerini düzenlemek, PTT tesislerini kurup işletmek ve devlet daire ve müesseselerinin her türlü yapı işlerini yapmak görevlerini üstlenir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2025c; Atatürk Ansiklopedisi, 2024).

1958 yılında köy, kasaba, şehir ve bölge planlamasını sağlamak adına İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuş, 1972 yılında mevzu bahis Bakanlık ve Bayındırlık Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı adı altında birleştirilmiştir. Ayrıca bakanlık düzeyindeki kentleşme politikaları bununla sınırlı kalmamış, 1973 senesinde Türkiye'de çevre alanındaki ilk bağımsız yapılanma olan Çevre Sorunları Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. 1978 yılında Başbakanlık Çevre Örgütü, çevre koruma politikalarının eşgüdümünü sağlamak amacıyla faaliyet göstermeye başlamıştır. 1983 yılında yürürlüğe giren Çevre Kanunu ve bundan bir yıl sonra kanunu uygulamak adına kurulan Çevre Genel Müdürlüğü alanda atılan önemli adımlardır. 1989 yılında kurulan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, 2011 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na bağlanmıştır. Bu yıldan itibaren Türkiye'de çevre koruma ve kentleşme alanında en yetkili merkezî yönetim örgütü olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ön plana çıkar. Çevre ve kentleşme mevzuatlarının hazırlanmasında, kentsel dönüşüm çalışmalarında, çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevre korumanın sağlanmasında özellikle Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçtikten sonra güç kazanan Bakanlık, tek yetkili kurum haline gelir. 2021 yılında alınan karar neticesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın adı Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olarak değiştirilir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2025c).

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın görevleri, çevre ve kentleşme başlıkları altında toplanabilir. Bakanlığın çevreyle ilgili görevleri aşağıda sıralanmıştır (Keleş, 2023b: 725-726):

- Çevreye, yerleşmeye ve yapılaşmaya ilişkin ilgili mevzuatları hazırlamak ve faaliyetleri denetlemek.
- Çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik tedbirler geliştirmek, buna dair iş ve işlemleri yürütmek.
- Tesislerin çevresel etkilerini gözetim altında tutmak, çevre kirlenmesinin önüne geçmek.
- Kıyı alanlarının düzenlenmesine dair iş ve işlemleri gerçekleştirmek.
- Kıyılar ve dolgu alanlar ile bunların devamı niteliğindeki bölgeler için gerekli etüt ve harita çalışmalarını gerçekleştirmek.

Bakanlığın kentleşmeyle ilgili belli başlı görevleri şu şekilde sıralanabilir (Keleş, 2023b: 213-217):

- Her tür ve ölçekteki fiziki planlara yönelik ilke ve ölçünleri belirlemek ve bunların uygulanmasını sağlamak.
- Cumhurbaşkanınca belirlenen alanlar ile merkezi yönetimin yetkisi içindeki kamu yatırımlarına, milli güvenlik kuruluşlarına, enerji ve telekomünikasyon kuruluşlarına ilişkin her türlü nazım ve uygulama planlarını resen yapmak, yaptırmak, onaylamak, yapı kullanımına izin vermek.
- Strateji planlarını ilgili kamu kuruluşlarıyla iş birliği halinde hazırlamak ve yerel yönetimlerin bunlara uygunluğunu denetlemek.
- 2001 tarih ve 4708 Sayılı Yapı Denetim Yasası'nda Bakanlığa verilen görevleri yerine getirmek.
- Konut alanında gerekli stratejileri geliştirip gerekli alanlarda iyileştirme, yenileme ve dönüşüm gerçekleştirmek.

- İmar mevzuatına uygun inşa edilmeyen yapıların ve çizilmeyen projelerin dönüşümünü gerçekleştirmek.
- Küresel iklim değişikliği ile ilgili önlem almak.
- Doğal kaynakların korunmasını ve afetlerle mücadeleyi amaçlayan çalışmalar yapmak.
- Çölleşme ve erozyonla mücadele etmek.
- Yasalar ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle verilen diğer görevleri gerçekleştirmek.

Türkiye’de kent planlaması alanında esas yetkilinin yerel yönetimler olduğu yasalarla sabittir. Ancak ülkenin merkeziyetçi yapısı bu alanda da kendini gösterir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’na konu özelinde tanınan görev ve yetkiler bu durumun iyi bir örneğidir. Nitekim 3194 Sayılı İmar Kanunu’nun 9. maddesinde geçen *“bir kamu hizmetinin görülmesi maksadı ile resmi bina ve tesisler için imar planlarında yer ayrılması ve bu amaçla değişiklik yapılması gerektiği takdirde, Bakanlık, valilik kanalı ile ilgili belediyeye talimat verebilir veya gerekirse imar planının resmi bina ve tesislerle ilgili kısmını resen yapar ve onaylar”* ve *“Bakanlık, birden fazla belediyeyi ilgilendiren imar planlarını hazırlanmasında, kabul ve onaylanması safhasında ortaya çıkabilecek ihtilafları halleder, gerektiğinde resen onaylar”* ifadeleri, Bakanlığın yetki ve görev alanının genişliğini gözler önüne serer (İmar Kanunu, 1985).

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, yıllardan bu yana isim değişikliklerine maruz kalsa da yukarıda sayılan görevleri, her dönemde genel hatlarıyla bünyesinde barındırmayı başarır. Bununla beraber yetki ve görevlerinin gün geçtikçe arttığı da aşîkârdır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı da çevre ve kentleşme politikalarına yeni bir soluk getirir ve haliyle Bakanlığın çehresini değiştirir. Son yılların kamu planlamaları ve uygulamaları, mevzubahis kavram çerçevesinde şekillenir. Bittabi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı da bundan nasibini alır.

3.1.Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamındaki Çalışmaları

20. yüzyılda Türkiye’deki kentleşme konusu üzerine kaleme alınmış çalışmalar incelendiğinde ülke nüfusunun hızla arttığı hususunda bir görüş birliği olduğu fark edilmektedir (Geray, 1969: 157; Keleş, 1980: 350). Ancak son veriler göstermektedir ki nüfusu 85 milyonu aşan, kentleşme oranı ise %93,4’e ulaşan Türkiye’de nüfus artış hızı %3,4 düzeyindedir (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı, 2025). Her ne kadar kanunlardaki ve öğretilerdeki ele alınış biçimi açısından kent alanının ve haliyle nüfusunun ne olduğu yönündeki tartışmalar süregelse de (Türkan ve Tepealtı, 2024: 2116) nüfus artışıdaki tablonun tersine dönmüş olduğu istatistiklere yansıyan aşîkâr bir durumdur. Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerine göre ülkedeki doğurganlık oranının giderek azalması, “bağımlı nüfus toplamının, çalışma çağı nüfusunun yarısından az olduğu dönem” anlamına gelen “demografik fırsat penceresi”nin ülke adına 2030 senesinde kapanmasına ve ana senaryoda Türkiye nüfusunun 2100 yılı itibarıyla 77 milyona düşmesine neden olacaktır (2025b). Söz konusu durum ve öngörüler, sürdürülebilir politikaların önemini daha da artırır.

Türkiye’de Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın sürdürülebilir kalkınma bağlamında izlediği yol genel itibarıyla diğer dünya ülkeleriyle paralel ilerler. 25 Eylül 2015 tarihinde BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde belirlenen ve 2016-2030 arası dönemi kapsayan yukarıda detaylı olarak ele alınan 17 hedef, bu yolu oluşturan yapı taşlarıdır (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı, 2025c). Genel hedefler doğrultusundaki bu benzerliğin yanında Türkiye, kendine has dinamiklere sahiptir ve tüm bu özellikler, sürdürülebilir kalkınma ve kentleşme noktasındaki yönünü belirler.

Türkiye’nin kentleşme alanındaki kendine has dinamiklerinden bahsederken değinmemiz gereken ilk konulardan birisi kentsel dönüşüm olacaktır. Keleş’in uzun tanımından alıntıyla *“(...) kentlerin yıpranan ve kimlik özelliklerini yitirmeye yüz tutmuş olan, ... sit alanı olarak kayıt altına alınıp halka duyurulan kent bölgeleriyle bu bölgelere ait alanların, kentin gelişimine uygun olarak yeniden yapım ya da özüne uygun biçimde yenilenerek (...) korunması ve yaşatılarak kullanılması amacıyla gerçekleştirilen eylemlerin tümü”* şeklinde özetleyebileceğimiz (2021: 87) yahut *“Kent in imar planına uymayan veya*

dayanıksız olan binaların yıkılıp yerine yeni toplu yerleşim alanlarının yapılması” biçiminde tanımlayabileceğimiz (Türk Dil Kurumu, 2025) “kentsel dönüşüm” kavramı, Avrupa ülkelerinde kökeni Sanayi Devrimi’ne dayanan ve başlangıçta sanayi kentlerindeki yeşil alan sahasını artırmak amacıyla yola çıkıp zaman içinde farklı hedefleri de kapsamı içine alan faaliyetler bütünü olarak karşımızdadır. Kavram, Türkiye açısından değerlendirildiğindeyse nispeten yakın dönemin bir ürünü/politikası olduğu ve 1999 Marmara Depremi’nden sonra ciddi biçimde masaya yatırıldığı görülür (Yılmaz ve Bozdoğan, 2018: 432-433, 447).

Özünde dinamizm barındıran bir kavram olan kentsel dönüşüm, yıllar içerisinde yıpranan yapıların yahut belli başlı eksiklikleri nedeniyle günümüz koşullarına ayak uyduramamış yaşam alanlarının modern bir görünüme kavuşturulmaları amacıyla girilen altyapı ve üstyapı faaliyetlerini ifade eder. Bu dönüşüm çabası, sadece mimari bir yön taşımamakta, en az bu yönü kadar sosyal, iktisadi, çevresel ve hukuki içeriği de barındırır. Türkiye’de kentsel dönüşümün başlıca nedenlerinin göç, başta deprem olmak üzere doğal afetler, kentin belirli bölgelerinde zaman içinde meydana gelen fiziki problemler ve belirli alanlarda toplanan yasadışı faaliyetler olduğu düşünüldüğünde içerik daha net biçimde somutlaştırılabilir (Özden, 2006: 217-219).

Türkiye Cumhuriyeti, pek çok kurumu Osmanlı Devleti’nden devraldığı gibi kentleşme yapısındaki temel öğeleri de bu toprakların bir mirası olarak sürdürür (Akçura, 1974: 295). Nitekim Osmanlı Devleti döneminde görülen yangın bölgelerinin yeniden inşası uygulaması; kentsel dönüşüm faaliyetlerine örnek olarak gösterilebilir ve 1950’li yıllara kadar kent yenileme çalışmaları, bu tonda daha düşük çapta ve yasallaştırma, koruma ve sağlıklaştırma adı altında gerçekleştirilir. 1950 sonrasında kentler, o güne kadar hiç alışık olunmadık hızda büyür, kent nüfusu keskin biçimde artış gösterir. Kent merkezindeki bu yığılma 1980’li yıllarda çepere taşar, kentler plansız ve bir “yağ lekesi”ni andırırcasına boşluksuz büyümeye devam eder. Tam da bu yıllarda adı yeni konan gecekondulaşma sorunu artık müdahale edilmesi gereken bir boyut kazanınca kentleşmenin sembolü olan İstanbul ve Ankara gibi şehirlerde ilk kentsel dönüşüm çalışmaları görülmeye başlar (Genç, 2008: 117-121). Ancak belirli bölgelerdeki çalışmalar bir yana 1984, 1986 ve 1988 yıllarında çıkarılan kanunlarla gecekondu afları gerçekleşir ve bu yeni gecekonduların oluşmasına hatta kimilerince bir rant kapısına dönüştürülmesine neden olur. Kentsel dönüşümün, Türkiye’deki bu kısa tarihçesi bile konuya yaklaşımın uzun yıllar bir plan dahilinde olmadığını kanıtlar niteliktedir (Özden, 2006: 220-221). 1999 yılında Marmara Bölgesi’nde gerçekleşen deprem ise kentsel dönüşüm konusunun Türkiye’deki dönüm noktasıdır. Gerek merkezî hükümet gerek yerel yönetimler; kentsel dönüşüm kavramının önemine o gün itibarıyla varır. Afet sonrası hukuki düzenlemeler ve uygulamaya yönelik tedbirler ardı sıra gelir (Tekeli, 2023: 96).

Kentsel dönüşüm alanında Türkiye’de atılan son kurumsal adım, yine bir deprem sonrası ülkenin yapı stokunun yenilenmesi ve kentsel dönüşüm konusunun daha profesyonel bir biçimde ele alınması amacıyla 16 Ekim 2023 tarihinde Cumhurbaşkanı imzasıyla kurulan Kentsel Dönüşüm Başkanlığı olur (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2025d). Üç ayrı genel müdürlükten oluşan Başkanlık; kurulduğu günden bu yana “olası afet risklerinden arındırılmış, daha sağlıklı ve güvenilir alanların oluşturulması” vizyonu ve “dönüşüm, yenileme ve transfer alanlarının belirlenmesi, riskli yapıların tespiti, düzenleme ve değerlendirme iş ve işlemlerinin yapılmasını sağlamak; dönüşüm uygulamalarında hak sahipliği, uzlaşma, kamulaştırma, gayrimenkullerin değer tespitlerini yapma ve Bakanlıkça belirlenen esaslar ve proje çerçevesinde hak sahipleri ile anlaşmalar sağlama, kat mülkiyeti tesisi, tescili ve imar hakkı transferi ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek” misyonu ile hareket etmektedir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Kentsel Dönüşüm Başkanlığı, 2025). Başkanlığa bağlı Kentsel Dönüşüm Genel Müdürlüğü riskli alanların belirlenmesi, ilanı ve dönüştürülmesine yönelik iş ve işlemleri gerçekleştirmekle görevlidir. Bu kapsamda, uygulama sahalarında fizibilite çalışmaları yapmak veya yaptırmak, her tür ve ölçekte harita, plan, program, proje, zemin etüdü raporu ve matematiksel model çalışmaları yürütmekle yükümlüdür. Ayrıca değer tespiti, muvafakatname ve sözleşmelerin şartlarını belirleme, envanter, devir, tahsis, teslim, tescil, tebligat, teminat, tahliye ve yıkım işlemlerini gerçekleştirme gibi görevleri yerine getirir ve son olarak Başkan tarafından verilen diğer görevleri de ifa eder. (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Kentsel Dönüşüm Başkanlığı, 2025b).

Kentsel Dönüşüm Başkanlığı’nın geçtiğimiz yıllardaki verileri ve gelecek yıllardaki hedef ve tahminleri Tablo 2 aracılığıyla sunulmuştur.

Tablo 2: Kentsel Dönüşüm Başkanlığı Performans Parametreleri

Performans Göstergesi	Ölçü Birimi	2023 Gerçekleşen	2024 Planlanan	2024 Gerçekleşen	2025 Hedef	2026 Tahmin	2027 Tahmin
1. Kentsel Dönüşüm kapsamına alınan bağımsız birim sayısı (Kümülatif)	Adet	1.964.281	2.100.000	2.254.584	2.250.000	2.400.000	2.550.000
2. Kentsel dönüşüm kapsamında kira yardımı yapılan hak sahibi sayısı	Kişi Sayısı	201.343	220.000	178.081	240.000	260.000	280.000
3. Kentsel dönüşüm kapsamında yapılan faiz desteği sağlanan hak sahibi sayısı	Kişi Sayısı	590	1400	130	500	500	500
4. Kentsel dönüşüm strateji belgesi hazırlanan yerleşim yeri sayısı (Kümülatif)	Adet	56	65	56	65	70	75
5. Küçük sanayi kooperatiflerine satışı yapılan Hazineye ait küçük sanayi alanı imarlı parsel sayısı	Adet	282	140	195	140	140	140
6. Tarihi Kent Merkezi Projesi kapsamında yer alan yerleşim yeri sayısı (kümülatif)	Sayı	95	105	126	135	140	145
7. Kentsel dönüşüm kapsamında yapılan faiz sübvansiyonu	Milyon TL	19	22,5	23,6	25	27	29
8. Kentsel dönüşüm kapsamında yapılan kira yardımı miktarı	Milyon TL	2.975	5.250	6.361	8.400	10.920	12.120

Kaynak: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Kentsel Dönüşüm Başkanlığı, 2025c: 15-18

Tablo 2’de görüldüğü üzere Kentsel Dönüşüm Başkanlığı; kurulduğu yıl itibarıyla ilgili göstergeler için hedef belirlememiş, ilk hedefler 2024 yılı için konmuştur. 2024 yılında belirlenen hedefler doğrultusunda beş göstergede başarıya ulaşıldığı (1, 5, 6, 7, 8 numaralı göstergeler), üç göstergede ise başarısız olduğu (2, 3, 4 numaralı göstergeler) görülür. Yine 2023 ile 2024 yıllarında gerçekleşen hedefler kıyaslandığında dört göstergede gelişim gerçekleştiği (1, 6, 7, 8 numaralı göstergeler), üç göstergede gerileme olduğu (2, 3, 5 numaralı göstergeler) ve bir göstergenin değişmediği (4 numaralı gösterge) gözlemlenir. Gelecek yılların hedef ve tahminlerinin de 2023 ve 2024 yıllarında gerçekleşen hedefler neticesinde şekillendiği görülür. Kentsel Dönüşüm Başkanlığı tarafından başta deprem bölgesindeki kentler ve deprem tehlikesi altında olduğu sıklıkla belirtilen İstanbul ili ve ilçeleri olmak üzere Türkiye’nin farklı noktalarında devam eden kentsel dönüşüm uygulamaları, ulusal ve uluslararası

pek çok kuruluşla iş birliği içerisinde yürütülür (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Kentsel Dönüşüm Başkanlığı, 2025d).

Kentsel dönüşüm faaliyetlerinin yanında küresel hedeflere paralel olarak Türkiye’de 2022 yılı itibarıyla Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından ilk kez İklim Şurası düzenlenmiş, “2053’te net sıfır emisyon ve yeşil kalkınma” sloganıyla yola çıkılmış ve bu bağlamda Şura’da 217 karar alınmıştır. “İklim Uyumlu Şehirler”, “İklim Dostu Tarım”, “Kuraklık Eylem Planı”, “Çevreci ve Temiz Ulaşım Ağı”, “Yeşil Enerji”, “Yeşil Ekonomi” ve “İklim Eğitimi” başlıkları altında alınan kararlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir (TRT Haber, 2022; İstanbul Sanayi Odası, 2024):

- Sera gazı azaltımına yönelik bir uyum faaliyeti gerçekleştirilecek ve yasal düzenleme hayata geçirilecek.
- Şehirlere yeşil finansman imkânları sağlanacak. Bu noktada belediyelerin iklim dostu projeleri için 37 milyar liralık kaynak aktarılacak ve belediyelere elektrikli ve hibrit motorlu araçlar hibe edilecek. Ayrıca havayı kirletenlerden elde edilen gelir, temiz teknoloji kullanan tesislere aktarılacak.
- Dönüşümü ve tasarrufu esas alan döngüsel ekonomi modeliyle tekstilden inşaata pek çok sektörde gerekli incelemeler yapılacak ve geri dönüşüm oranı artırılmaya, sıfır atık kültürü yerleştirilmeye çalışılacak.
- Çevre dostu teknoloji kullanan sanayi tesislerinin rekabet gücü artırılarak hali hazırda seramik, kozmetik, cam, bulaşık deterjanı gibi sektörlerde uygulanagelen çevre etiketi sistemi 2023 yılı itibarıyla on iki sektöre daha yayılacak.
- Şehir içinde kalmış ve kirliliğe sebep olan sanayi tesisleri, belirlenen yeni yerlere taşınacak. Binaların Enerji Performans Yönetmeliği’nde düzenlemeye gidilecek. Sıhhi tesisat projelerinde yapılacak iyileştirmelerle beraber suda %25, enerjide %20 oranında tasarruf sağlanacak.
- Sanayi tesislerinden çıkan atık ısının kullanımıyla konut ısıtma giderlerinde %30 oranında tasarruf elde edilecek.
- Tüm illerde mevcut karbon salım ve tutulum envanteri oluşturulacak ve İklim Dostu Karbon Nötr Şehir Projesi başlatılarak şehir içindeki yeşil alanların sayısı artırılacak.
- Çevre kirliliğine neden olan tüm etkenler, Sürekli İzleme Merkezi aracılığıyla tek noktadan kontrol edilecek ve Mobil Atık Takip Sistemi ile tüm atıkların durumu takip edilebilecek.
- Yeşil kalkınma projeleriyle gençler üzerinde gerek konu hakkında eğitilmeleri gerek alanda istihdam edilmeleri hususunda özel olarak durulacak.
- Konya-Karaman bölgesinde başlatılan ve toprak altı ve damla sulama sistemlerinin uygulanışını içeren Sürdürülebilir Arazi Projesi (SAY), tüm ülkeye yayılacak. Ayrıca erozyon tehlikesi yaşayan bölgelerde ağaçlandırma çalışması gerçekleştirilecek.
- Vatandaşın yeşil kalkınma projesi hakkındaki bilincini artırmak adına çevre ve iklim temalı yoğun bir eğitim programı gerçekleştirilecek.

Dünyadaki ilk iklim ve ekonomi temalı fuarın Ankara’da düzenlenmesi, *Dünya Çevre Günü* olarak kutlanan 5 Haziran’ı da içine alacak şekilde o haftanın “*Türkiye Çevre Haftası*” olarak belirlenmesi, 4 Aralık *Dünya Su Kayıpları Günü*’nde Türkiye’nin “*Ulusal Su Seferberliği Projesi*”ni duyurması ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın eşi Emine Erdoğan’ın destekleriyle Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nca ortaya konan “*Sıfır Atık Projesi*”nin 14 Aralık’ta BM Genel Kurulu’na sunulup kabul edilmesi ve BM tarafından 30 Aralık gününün “*Uluslararası Sıfır Atık Günü*” ilan edilmesi, Türkiye’nin, 2022 yılı içinde çevre ile ilgili girişimlerinden en çok öne çıkanlardır (TRT Haber, 2022).

Sıfır Atık Projesi, 1990’larda Yeni Zelanda’da doğan ve kısa sürede tüm dünya ülkelerinde ses getirmeyi başaran geri dönüşüme dayalı bir atık yönetimi sistemidir (Murray, 2002). Sürdürülebilirlik ve döngüsellik temelli proje, üretim ve tüketim alışkanlıklarını bu temelde değiştirmeyi ve kaynakların verimli kullanılmasını teşvik eder. Savurganlık ve israfa karşı çıkmak, atıkların azaltılmasını ve geri dönüştürülmesini sağlamak, sosyal dayanışmayı artırmak Sıfır Atık Projesi’nin ulaşmaya çalıştığı

çıktıdır. Yine kullan-at modelinden ziyade kullan-dönüştür-kullan modelini savunan proje, geleneksel ekonominin aksine döngüsel ekonomiyi destekler (Sıfır Atık, 2025).

Döngüsel ekonomi, esasen doğada atık denen bir şey olmadığı düşüncesinden yola çıkarak doğanın döngüsünün bir benzerini, atık yönetiminde kullanmayı ve ürünlerin değerinin uzun süre korunduğu bir sistem oluşturmayı hedefler. Günümüzde görülen küresel ısınma, iklim değişikliği ve olağan dışı doğa olaylarının sebebini geleneksel ekonomide arayan yaklaşım, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması için bu noktada harekete geçilmesi gerektiğini savunur (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2025e). Atık yönetimiyle beraber kirliliğin azaltılması, doğal kaynakların verimli biçimde kullanılması ve ekonomik büyümenin sürdürülebilir kılınması döngüsel ekonominin başlıca avantajları olarak kabul edilir. Ürünleri tekrar kullanma anlamına gelen yeniden kullanım, kırık veya hasarlı ürünlerin onarımı anlamına gelen tamir, atıkların yeni ürünlere dönüştürülmesi işlemi olan geri dönüşüm ve atıkları daha yüksek değere sahip yeni malzemelere dönüştürme anlamına gelen ileri dönüşüm, döngüsel ekonominin uygulanma biçimleridir. Bu noktada döngüsel ekonomi, sürdürülebilir kalkınma kavramının oldukça mühim parçalarından biri olarak kabul edilir (Sıfır Atık, 2025).

Pek çok uluslararası ödüle de layık görülen Sıfır Atık Projesi (Sıfır Atık, 2025b), yedi aşamadan oluşan bir yol haritasına sahiptir. Bu yedi aşama aşağıda kısaca açıklanmıştır (Sıfır Atık, 2025c):

- *Odak Noktalarının Belirlenmesi:* Örgütte sıfır atık yönetim sisteminin kurulduğu ve örgütlenmenin gerçekleştirildiği aşamadır.
- *Mevcut Durum Tespiti:* Sıfır atık yönetim sistemi kurulduktan sonra ilk yapılacak iş, örgütün o güne dek atık yönetimi konusunda nasıl bir yol izlediğini ortaya koymaktır.
- *Planlama:* Mevcut durum göz önünde bulundurularak örgütün nasıl bir yol izleyeceğine dair rota belirlenir.
- *İhtiyaçların Belirlenmesi ve Temini:* Uygulamaya geçilmeden hemen önce ilgili birimlerin ihtiyaçları belirlenir ve giderilir.
- *Eğitim ve Bilinçlendirme:* İhtiyaçların teminiyle beraber ilgili kişilere yönelik eğitim ve bilinçlendirme süreci başlar.
- *Uygulama:* Atık biriktirme ekipmanları örgüt içindeki erişilebilir noktalara yerleştirilmelidir. Farklı biriktirme ekipmanları farklı renklerde sunulmalı, tanıtım materyallerinden ziyadesiyle yararlanılmalıdır.
- *Raporlama:* Uygulama sonrası gelinecek nokta; doğruları ve yanlışlarıyla tespit edilmeli, gerekli önlemler alınmalı ve sonraki uygulamalar için sistem geliştirilmelidir.

12.07.2019 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Sıfır Atık Yönetmeliği, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda atık yönetimini ve doğal kaynakların etkin kullanımı adına gerekli uygulamaları düzenlemeyi ve sıfır atık yönetim sisteminin kuruluşundan raporlandırılmasına kadar ki tüm süreci yürütmeyi hedefler (Sıfır Atık Yönetmeliği, 2019). Sıfır Atık Yönetmeliği, aynı adlı projenin Türkiye’deki hukuki zemininin sağlanması adına da oldukça önemli bir adımdır.

Türkiye, 2030 senesine kadar tüm binalarını enerji verimli hale getirmeyi ve ısıtma ve soğutmada %100 karbonsuzlaşmayı, ayrıca 2053 yılında tüm atıklarını dönüştüren bir ülke olarak net sıfır emisyon hedefine ulaşmayı hedefler. 2023 yılı itibarıyla yenilenebilir enerji kaynakları içindeki payıyla Avrupa’da beşinci, dünyada on ikinci sırayı alan Türkiye, bu listede de üst sıralara tırmanmayı amaçlar (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023; T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2025f).

SONUÇ:

Uygarlık tarihi boyunca değişmeyen olgular vardır ve bunlardan birisi de insan-çevre etkileşimidir. Yaşamın başladığı günden bugüne; insan, çevreden etkilenir ve onu da ziyadesiyle etkiler. Ancak bu karşılıklı etkilenmede zararlı çıkan kuşkusuz çevre olmuştur. Çevre kirliliği, hayatımızın gerçeklerinden biridir ve endüstrileşme, nüfusun kontrolsüz artışı, savaşlar gibi nedenlere bağlı olarak gün geçtikçe büyümeye devam etmektedir. Ortaya konan bu sürdürülemez tablo beraberinde çözüm arayışını getirir. Bu çözüm arayışları, sürdürülebilir kalkınma adı altında somutlaştırılabilir.

Terimsel olarak ilk kez 1987 yılında “Ortak Geleceğimiz” adlı raporda kullanılan sürdürülebilir kalkınma ifadesi; ekonomik, toplumsal ve çevresel öğeleri içerisinde barındırır. Kavram; bugünün insanların ihtiyaçlarını karşılarken, yarınki kuşakları da düşünerek hareket etmek şeklinde tanımlanır. 2015 yılında BM tarafından, yoksulluğun ve açlığın sonlandırılmasından, cinsiyet eşitliğine, nitelikli eğitim ve sağlık hizmetlerinden, sürdürülebilir kentler kurulmasına kadar belirlenen 17 amaç, 2030’a kadar hayata geçirilmeye çalışılacak başlıklardan oluşur.

Türkiye’de 1927’de %24 olarak ölçülen kentleşme oranı, 2024 yılı ölçümünde %93’ü bulur ve nasıl ki kent nüfusu yaklaşık 100 yıllık bir süre de katlanmışsa, kentlerin önemi de bu paralelde artış gösterir. Temel hizmetlerin sağlandığı, sanat ve mimariye özen gösterilen, doğal kaynakların verimli kullanıldığı, vatandaşlar arasında ilişkilerin güçlü olduğu, adil ve eşit imkânlar sunan sürdürülebilir kentler; dünya ülkelerinin ilgi alanında olduğu gibi Türkiye’nin de önemli gündem maddelerindendir. Bu noktada Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın çevre ve kentleşme alanında üstlendiği görev ve yetkiler incelenmeye değerdir. Nitekim çalışma içerisinde önce sürdürülebilir kentler yaratma yolundaki temel politikalarından kentsel dönüşüm kavramı incelenmiş, sonrasında döngüsellik çerçevesinde şekillenen Sıfır Atık Projesi üzerinde durulmuştur.

Türkiye, sürdürülebilir kalkınma uygulamaları çerçevesinde, 2030 ve 2053 yıllarında gerçekleştirmeyi hedeflediği plan ve projeleriyle öne çıkmaktadır. Bu hedefler doğrultusunda, kamu sektörü kadar özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını da sürece katmak, yani yönetim kurumunu harekete geçirmek, başarı olasılığını artıracaktır. Kentsel dönüşüm konusu siyaset üstü bir husus olarak ele alınmalı, rant tartışmalarından uzak bilimsel bir çerçeveye oturtulmalıdır. Bu doğrultuda bazı maddeleriyle günümüz dinamiklerinden uzak kalan ve Tekeli’nin de işaret ettiği üzere kent alanlarında tekipleşmeye yol açarak kimlik sorununa neden olabilen (2023: 102) İmar Yönetmeliği vb. hukuki metinlerde, alanda uzman kişilerin dahil edildiği planlanmış bir süreçle ilgili güncellemelere gidilmelidir. Kentsel dönüşümün teknik boyutunun yanında sosyal boyutu da gözden kaçırılmamalıdır. Yine “Sıfır Atık Projesi”nin de üzerine koyarak devam etmesi gerekmektedir ve bu alanda toplumun her kesiminin verilecek eğitimlerle bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.

Sonuç olarak sürdürülebilir kalkınma, bilim dünyasında nispeten yeni bir kavram olarak kabul edilse de söylemleri, geçmişten günümüze uzanacak şekilde dünyanın ortak paydalarındandır. Bu noktada gücünü geçmişten alan, bugünün insanının ihtiyaçlarını en uygun şekilde karşılayan ve bunu yaparken gelecek kuşakları da önemseyen bir uygulama, Türkiye ve tüm dünya ülkeleri için mühim ve elzemdir. Bütünü böylesine ilgilendiren bir konunun da kolektif biçimde ele alınması gerekmektedir. Türkiye gibi merkeziyete yatkın ülkelerde hele ki devlet ile doğrudan bağlantılı olan kent gibi bir konunun merkezi yönetim aygıtları tarafından ele alınması elbette doğaldır. Ancak yereli ve onun istek, ihtiyaç, görüşlerini göz ardı eden bir merkezî yönetim anlayışı, etkin ve verimli bir kent yaşamının sağlanması noktasında yarar sağlamaktan ziyade, belli başlı zararların müsebbibi pozisyonuna düşebilir. Haliyle kamunun hem kendi içindeki iş birliği ve iş bölümünü doğru şekilde uygulaması hem de özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü vatandaşların katılımıyla yönetim yaklaşımını benimsemesi, başarılı sürdürülebilir kent politikaları oluşturma ve uygulamanın kapısını açacaktır.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: [TR] Yazarlar, kendileri ve / veya diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını veya varsa bu çıkar çatışmasının nasıl oluştuğuna ve çözüleceğine ilişkin beyanlar ile yazar katkısı beyan formları makale süreç dosyalarına ıslak imzalı olarak eklenmiştir.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Finansal destek bulunmamaktadır.

Teşekkür: Teşekkürümüz yoktur.

KAYNAKÇA:

- Ağralan, E. ve Sadioğlu, U. (2021), İklim Değişikliği Farkındalığı ve Toplum Bilinci: İstanbul Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 627-654. <https://doi.org/10.18037/ausbd.959287>
- Akçura, T. (1974), *Urbanization in Turkey and Some Examples*. In *Turkey*. Leiden, The Netherlands: Brill, 295-326. https://doi.org/10.1163/9789004491106_017. Erişim Tarihi: 16.02.2025
- Akpınar, İ. E. (2017), Sürdürülebilir Kalkınmanın Şehirlere Etkisi Trakya’da Bir İnci: Sakin Şehir Vize. Ömürgönülşen, U., Öktem, M. K. ve Sadioğlu, U. (Edt.), *Sürdürülebilir Kent ve Çevre Yönetimi Üzerine Yazılar I*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Atatürk Ansiklopedisi (2024), <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nafia-vekaleti-bayindirlik-bakanligi/>. Erişim Tarihi: 07.12.2024
- Baker, S. (2016). *Sustainable Development*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203121177>
- Bakırcıoğlu, İ. O. ve Öktem, M. K. (2024), Enerji Politikaları-Sürdürülebilir Kalkınma-Yönetişim Bağlamında “Sıfır Atık Projesi”. Öktem, M. K. ve Bakırcıoğlu, İ. O. (Edt.), *Yenilenebilir Enerji Kamu Yönetişimi: Karşılaştırmalı Bir Bakış*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Belediye Kanunu (2005), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf>. Erişim Tarihi: 15.12.2024
- Chichilnsky, G. (1997), What is Sustainable Development. *Land Economics*, 73(4), 467-491. <https://doi.org/10.2307/3147240>
- Ciravoğlu A. (2006), *Sürdürülebilirlik Düşüncesi-Mimarlık Etkileşimine Alternatif Bir Bakış: “Yer”in Çevre Bilincine Etkisi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.
- Diesendorf, M. (1999), *Sustainability and Sustainable Development*. Benveniste, D., Griffiths, J. ve Sutton, P. (Edt.), *Sustainability: The corporate challenge of the 21st century*, Sydney: Allen & Unwin.
- Eğilmez, M. (2012), *Büyüme Başka Şey Gelişme Başka*. <https://www.mahfiegilmez.com/2012/09/buyume-baska-sey-gelisme-baska.html>. Erişim Tarihi: 06.02.2024
- Eşkinat, R. (2016), Binyıl Kalkınma Hedeflerinden Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(3), 267-282.

- Genç, F. N. (2008), Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15(1), 115-130.
- Geray, C. (1969), Urbanization in Turkey. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 24(4), 157-174. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001272
- Göçoğlu, V. ve Öktem, M. K. (2017), Yerel Yönetimlerde Sürdürülebilir Enerji Yönetimine Geçiş: Ankara Örneğinde Bir Analiz. Ömürgönülşen, U., Öktem, M. K. ve Sadioğlu, U. (Edt.), *Sürdürülebilir Kent ve Çevre Yönetimi Üzerine Yazılar I*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Gürsoy, O. ve Sadioğlu, U. (2022), 21. Yüzyılda Kente İlişkin Olarak Ortaya Çıkan Yeni Kavramlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 77(1), 45-68. <https://doi.org/10.33630/ausbf.995115>
- Hamamcı, C. (2016), Çevre Politikasının Uluslararası Boyutları. Keleş, R. (Edt.), *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (1980), Urbanization and Environment. *Ekistics*, 47(284), 349-352.
- Keleş, R. (2021), *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (2023), Dünyada ve Türkiye’de Çevre Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Çevre, Şehir ve İklim Dergisi*, 2(3), 24-30.
- Keleş, R. (2023b), *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1997), *Çevrebilim*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kozak, N. (1991), Çevre Bakanlığı’ndan Kısa Sürede Çok Şeyler Başarması Beklenmemeli. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 14-19.
- Köy Kanunu (1924), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.442.pdf>. Erişim Tarihi: 15.12.2024
- Murray, R. (2002), *Zero Waste*. London: Greenpeace Enviromental Trust.
- Nemli, E. (1998), Sürdürülebilir Kalkınma ve İşletmelerin Rolü. *Öneri Dergisi*, 2(9), 287-294. <https://doi.org/10.14783/maruoneri.681746>
- Özden, P. P. (2006), Türkiye’de Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 35, 215-233.
- Işık, Ş. (2005), Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14, 57-71.
- İl Özel İdaresi Kanunu (2005), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5302.pdf>. Erişim Tarihi: 15.12.2024
- İmar Kanunu (1985), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3194.pdf>. Erişim Tarihi: 16.12.2024
- İstanbul Sanayi Odası (2024), *Yeşil Kalkınma Yolunda Türkiye Bildirgesi Açıklandı*. <https://www.isoyesilblog.com/yesil-kalkinma-yolunda-turkiye-bildirgesi-aciklandi/>. Erişim Tarihi: 28.12.2024
- Özacit, İ., Ömürgönülşen, U., ve Sadioğlu, U. (2017). Yeni Büyükşehir Modelinin Kent Planlaması ve Kentsel Rant Bağlamlarında Değerlendirmesi: Ankara Örneği. Ömürgönülşen, U., Öktem, M. K. ve Sadioğlu, U. (Edt.), *Sürdürülebilir Kent ve Çevre Yönetimi Üzerine Yazılar I*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

- Özdemir, Z. ve Öz kaynak, M. (2023). Kentsel Yeşil Alanları Sürdürülebilir Kentleşme Üzerinden Okumak: Amasya Kenti Örneği. *Çevre, Şehir ve İklim Dergisi*, 2(3), 270-292.
- Özmehmet, E. (2008), Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(12), 1853-1876.
- Report of the World Commission on Environment and Development (1987), *Our Common Future*. <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html>. Erişim Tarihi: 03.05.2025
- Sağır, H. (2020), İnsan-Çevre Dengesinin Değişmesine Yol Açan Ekonomik Etkenler. Sağır, H. (Edt.), *Ekolojik Kriz ve Küresel Çevre Politikaları*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Sıfır Atık (2025), <https://sifiratik.gov.tr/guncel/s%C4%B1f%C4%B1r-at%C4%B1k-yolculugu>. Erişim Tarihi: 07.01.2025
- Sıfır Atık (2025b), <https://sifiratik.gov.tr/kutuphane/oduller>. Erişim Tarihi: 07.01.2025
- Sıfır Atık (2025c), <https://sifiratik.gov.tr/SistemKurulumu>. Erişim Tarihi: 08.01.2025
- Sıfır Atık Yönetmeliği (2019), <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=32659&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5>. Erişim Tarihi: 07.01.2025
- Şengül, T. (2000), Devlet ve Kent Mekânı. *İktisat Dergisi*, 404, 45-56.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2023), *Türkiye Net Sıfır Emisyon Hedefini 2053’te Gerçekleştirmeyi Öngörüyor*. https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/turkiye-net-sifir-emisyon-hedefini-2053te-gerceklestirmeyi-ongoruyor. Erişim Tarihi: 13.01.2025
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019), *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu 2019*, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Degerlendirme-Raporu_13_12_2019-WEB.pdf. Erişim Tarihi: 14.01.2025
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2025), *Çevresel Göstergeler*, <https://cevreselegostergeler.csb.gov.tr/kentsel---kirsal-nufus-orani-i-85670>. Erişim Tarihi: 14.01.2025
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2025b), <https://csb.gov.tr/misyon-vizyon-i-83459>. Erişim Tarihi: 16.01.2025
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2025c), <https://csb.gov.tr/tarihcemiz-i-7012>. Erişim Tarihi: 17.01.2025
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2025d), *Kentsel Dönüşüm Başkanlığı Kuruldu*. <https://csb.gov.tr/kentsel-donusum-baskanligi-kuruldu-bakanlik-faaliyetleri-38848>. Erişim Tarihi: 19.01.2025
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2025e), *Döngüsel Ekonomi Politikaları*. <https://dongusel.csb.gov.tr/hakkinda-i-105778>. Erişim Tarihi: 20.01.2025
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2025f), *“Sürdürülebilir Kalkınma Ekseninde Döngüsel Ekonomi ve Sıfır Atık Mavi” Programı*. <https://www.csb.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma-ekseninde-dongusel-ekonomi-ve-sifir-atik-mavi-programi-bakanlik-faaliyetleri-34160>. Erişim Tarihi: 24.01.2025

- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Kentsel Dönüşüm Başkanlığı (2025), *Misyon-Vizyon*. <https://altyapi.csb.gov.tr/misyon-vizyon-i-30>. Erişim Tarihi: 19.01.2025
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Kentsel Dönüşüm Başkanlığı (2025b), *Kentsel Dönüşüm Genel Müdürlüğü*, <https://altyapi.csb.gov.tr/birimler>. Erişim Tarihi: 19.01.2025
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Kentsel Dönüşüm Başkanlığı (2025c), *2025 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/altyapi/icerikler/performans-programi-f7-20250210093607.pdf>. Erişim Tarihi: 21.01.2025
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Kentsel Dönüşüm Başkanlığı (2025d), *Haberler*. <https://altyapi.csb.gov.tr/haberler>. Erişim Tarihi: 06.05.2025
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2025), <https://www.ktb.gov.tr/TR-133260/misyonumuz-vizyonumuz.html>. Erişim Tarihi: 16.01.2025
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı (2025), *Misyonumuz-Vizyonumuz*. <https://www.tarimorman.gov.tr/Link/1/Misyonumuz-Vizyonumuz>. Erişim Tarihi: 16.01.2025
- T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı (2025), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783>. Erişim Tarihi: 09.02.2025
- T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı (2025b), *Nüfus Projeksiyonları, 2023-2100*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2023-2100-53699>. Erişim Tarihi: 09.02.2025
- T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı (2025c), *Dünyamızı Dönüştürmek İçin 17 Amaç*, <https://sdg.tuik.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 10.02.2025
- Tekeli, İ. (2023), Antakya'nın Deprem Sonrası Kent Planlaması için Bir Strateji Önerisi. *Eskiz: Şehir ve Bölge Planlama Dergisi*, 5(1), 96-105. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8210544>
- Türk Dil Kurumu (2025), *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 10.12.2024
- TRT Haber (2022), *Türkiye'de Hedef 2053'te Net Sıfır Emisyon ve Yeşil Kalkınma*. <https://www.trthaber.com/haber/cevre/turkiyede-hedef-2053te-net-sifir-emisyon-ve-yesil-kalkinma-733235.html>. Erişim Tarihi: 17.12.2024
- Türkan, O. ve Tepealtı, F. (2024), Kent Nüfusu Tespitinde Belediye Kanunu Sorunu: Kastamonu İli Örneği. *Kent Akademisi*, 17(6), 2115-2141. <https://doi.org/10.35674/kent.1499416>
- Türkiye Belediyeler Birliği (2017), *Sürdürülebilir Ekolojik Kentsel Gelişim Yaklaşımı Belediyeler için Rehber*. Ankara: Başak Matbaa.
- United Nations Development Programme (2025), <https://www.undp.org/sustainable-development-goals.14.12.2024>
- Verdeil, E. (2014), *Sustainable Organization? Key Concepts in Urban Studies*. New York: SAGE Publications
- Yıldız, S. G. M. (2020), *Sürdürülebilirlik Boyutunda Çevresel Kirlilik Sorunsalı*. Sağır, H. (Edt.), *Ekolojik Kriz ve Küresel Çevre Politikaları*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Yıldız, T. (2023), *Brics-T Ülkelerinde Sürdürülebilir Kalkınmanın Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutu*. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Hatay.

Yılmaz, O. K. ve Bozdoğan, R. (2018), Türkiye’de Belediyelerin Mevcut Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Yönelik Tutumları: İstanbul İlçe Belediyeleri Üzerine Bir Araştırma. *İdealkent*, 9(24), 430-455. <https://doi.org/10.31198/idealkent.433828>

EXTENDED SUMMARY

Research Problem:

Urbanization is one of the most significant phenomena of modern societies and holds vital importance in relation to sustainable development goals. As in the rest of the world, urbanization policies in Turkey have substantial implications for economic social, and environmental outcomes that warrant thorough examination.

The primary objective of this study is to evaluate urbanization policies in Turkey through the lens of central government actors, with a particular focus on the Ministry of Environment, Urbanization, and Climate Change. This analysis will assess the effectiveness of Turkey's urbanization process and its degree of alignment with sustainable development goals. The study aims to contribute to the academic literature while also offering recommendations for policymakers.

Research Questions:

Recognizing that both local governments and central government institutions play a critical role in the planning and implementation of urbanization policies in Turkey. This study focuses specifically on the central government level.

In this context, particular attention is given to the activities of the Ministry of Environment, Urbanization, and Climate Change, with a specific focus on urban transformation policies and the "Zero Waste Project." The central research question guiding this study is: *"To what extent are Turkey's central government urbanization policies aligned with sustainable development goals?"*

Through an in-depth examination of the Ministry's influence in policy formulation, implementation, and monitoring, the study seeks to answer this question while also assessing the extent to which governance approaches are incorporated into the planning and implementation of these policies.

Literature Review:

Sustainable development is a vital framework combining economic, social, and environmental pillars, aiming to ensure current needs are met without compromising the ability of future generations to meet their own. Within this context, the study draws from a broad body of literature including academic articles, theses, books, and official publications that address urbanization policies and sustainable development in Turkey and globally. Key theoretical frameworks center on the role of central governments in sustainable urban planning and governance, with particular attention to Turkey's Ministry of Environment, Urbanization, and Climate Change. This section serves to both define the study's conceptual foundation and highlight existing research gaps, particularly concerning the integration of environmental and social goals in national policy.

Methodology:

This study adopts a qualitative research methodology to analyze how sustainable development goals are integrated into Turkey's urbanization policies at the central government level. The primary data collection technique is document analysis. Academic publications, policy papers, strategic plans, and activity reports—particularly those by the Ministry of Environment, Urbanization, and Climate Change and the Turkish Statistical Institute—form the empirical basis of the study. Additionally, international frameworks such as the UN Sustainable Development Goals provide a comparative reference. These materials are interpreted through content and qualitative analysis techniques. The methodology also incorporates governance theory to evaluate the role of stakeholder participation and institutional collaboration in shaping sustainable urbanization.

Results and Conclusions:

The study's findings reveal that the Ministry of Environment, Urbanization, and Climate Change has made notable progress in aligning urbanization policies with sustainability objectives. For instance, while urban transformation initiatives have exceeded their quantitative targets, the lack of adequate support mechanisms—such as rental subsidies and social support—has limited the depth of their impact. Furthermore, the Zero Waste Project stands out as a successful national-scale environmental initiative with international recognition. However, public education efforts remain insufficient in terms of reach and consistency.

These findings suggest that although environmental and economic dimensions of sustainability are being addressed, the social dimension lags behind. Additionally, despite the Ministry's strong institutional capacity, persistent shortcomings in stakeholder engagement and participatory planning highlight the ongoing influence of centralized governance.

Firstly, an analysis of the performance data from the Directorate of Urban Transformation reveals that while the number of independent units within the scope of urban transformation has exceeded the targets, support mechanisms for beneficiaries, such as rental assistance and interest subsidies, have fallen short of expectations. This suggests that despite progress in policy implementation, the intended level of success has not been fully achieved.

Secondly, the Zero Waste Project has made a notable impact on waste management through a circular economy approach. The project has been successfully implemented on a national scale and has gained international recognition. However, there are shortcomings in the widespread dissemination of educational activities aimed at raising public awareness.

The study examined how sustainable urbanization policies are shaped by the central government in Turkey and investigated the role of the Ministry of Environment, Urbanization, and Climate Change. The findings shed light on the research questions and hypotheses, revealing that while progress has been made in environmental and economic sustainability, the social dimension remains underdeveloped. This supports the argument that environmental and social aspects tend to be overshadowed by economic priorities. Additionally, although the Ministry effectively manages its direct responsibilities, shortcomings in collaboration and stakeholder engagement persist. The historically dominant centralist approach in Turkey continues to limit participatory governance in this field.

The study's findings contribute to the global evaluation of Turkey's sustainability practices. However, the research has certain limitations, including the lack of an in-depth local governance perspective and the absence of field studies. Future research can address these gaps by analyzing stakeholder participation and assessing the long-term impacts of sustainable urbanization policies.

The findings demonstrate that while centralized approaches offer both advantages and disadvantages in implementing sustainability goals, they fill a governance-focused gap in the literature. Additionally, they provide policymakers with a balanced and cautious framework for achieving Turkey's environmental targets for 2030 and 2053.